

Zrodenie legendy: medzi Hurbanom a Vlčkom

JANA PÁCALOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

(Dokončenie z predchádzajúceho čísla.)

Obraz prvý (D. Maróthy: svedectvo autobiografie)

Štvrtý ročník *Orla* priniesol okrem Maróthyho autobiografického textu¹ ďalšie reflexie romantizmu z pohľadu súčasníkov žánrovo rôznorodé. Ich spoločným menovateľom je termín „škola Štúrova“, ktorý tu figuruje ako samozrejmy terminus technicus. Chronologické „prvenstvo“ v jeho použití na stránkach tohto časopisu patrí Maróthymu. Termín „škola Štúrova“ ale nie je jeho autorský. Prvýkrát sa objavuje v roku 1862 v *Lipe*, príznačne v žánrovo identickom texte, autobiografických spomienkach J. Kalinčiaka: „Učil som sa úsilne, čo som mohol, tak ako to i moji priatelia zo Štúrovej školy robili.“² Kalinčiak týmto slovným spojením označuje generačných vrstovníkov a konškolákov, čím sa jeho použitie termínu „škola Štúrova“ odlišuje od Hurbanovho poňatia „novej školy“ v zmysle literárnohistorického označenia. Takúto ambíciu nesleduje ani D. Maróthy. Podobne ako J. Kalinčiak, na ktorého pravdepodobne nadväzuje, chápe pod pojmom „škola Štúrova“ jednak študentov bratislavského lýcea a Štúrových priamych poslucháčov, jednak katedru reči a literatúry slovenskej.³ „Ostatkami“ tejto školy rozumie študentov, ktorí na bratislavskom lýceu zostali aj po Štúrovom zosadení.

Ako zdroj svedectva súčasníka pre prácu literárneho historika ocenil neskôr *Rozpomienky na dni peknej mladosti* O. Čepan. Maróthyho text však neponúka iba „dokumentárne cenné rozpomienky“⁴ na štyridsiate roky. Predstavuje exemplárny príklad textu, ktorý sa v sedemdesiatych rokoch podieľal na konštituovaní idealizovaného obrazu o autorite Štúra ako učiteľa romantickej generácie. Idealizovaná podoba Štúrovho „portrétu“ zohráva kľúčovú úlohu vo vnímaní slovenského romantizmu ako homogénneho javu, ktoré viedlo k formovaniu jeho monolitného modelu a nadobudnutiu prevahy tohto modelu v konkurencii iných výkladov.

¹ VRAHOBOR [MARÓTHY, Daniel]: Spomienky na dni peknej mladosti. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 2, s. 39 – 42; č. 3, s. 53 – 56; č. 4, s. 78 – 80.

² VIKTORIN, Josef: Ján Kalinčiak. Obrázok životopisný. In: *Lipa*. Národný zábavník vydal Josef Viktorin II. Pešť, 1862, s. 116.

³ Napr. pri porovnaní bratislavskej vzdelávacej ustanovizne so štiavnickou, odkiaľ sem prišiel: „Štiavnica dodávala v tých časoch značný kontingent slavnej školy Štúrovej“ (VRAHOBOR [MARÓTHY, Daniel]: Spomienky na dni peknej mladosti. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 41).

⁴ ČEPAN, Oskár: Rozklad romantizmu. In: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 317.

Pre uvedený mechanizmus je príznačná prepojenosť funkcie L. Štúra pre konštituovanie a podobu slovenského romantizmu so Štúrovým obrazom, ktorú bezprostredne vyjadruje pomenovanie romantizmu ako literárnohistorického javu spojením „škola Štúrova“.⁵ *Rozpomienky na dni peknej mladosti* sú príkladom tohto mechanizmu par excellence: pri vytváraní obrazu o slovenskom romantizme Maróthyho narácii, opisu aj výkladu konkuruje spojenie „ostatky školy Štúrovej“, priamo napojené na „generovaný“ obraz L. Štúra. V ponímaní „školy Štúrovej“ vychádzal autor z príkladného uplatnenia významu „školy“ (3), ako ho vykladá *Slovník naučný* – „škola Štúrova“ v zmysle skupiny Štúrových nasledovníkov, ktorí preberajú jeho „učenie“ a pokračujú v ňom. Obraz učiteľa a žiakov prepojil D. Maróthy s novozákonnou metaforou Krista a apoštolov. Ohlas tohto spôsobu zobrazenia ako normotvorného môžeme odčítať aj u Vlčka, vo vyššie uvedenom citáte z *Literatúry na Slovensku*...⁶

Z hľadiska ďalšieho konštituovania obrazu o L. Štúrovi a slovenskom romantizme je u Maróthyho významovo zaťažené spojenie „ostatky školy Štúrovej“. Primárne odkazuje k svojmu vecnému, doslovnému významu, súvisiacemu so spomienkovou rovinou autobiografického žánru reflektujúcou udalosti štyridsiatych rokov (situovanie na časovej osi je retrospektívne: autor rozpráva o tom, čo sa udialo na bratislavskom lýceu). Naň navrstvuje autor ďalší význam, v ktorom národnoobrodenecký naratív⁷ aktualizuje tým, že autobiografický text „rámcuje“ apelatívnym oslovením čitateľa-súčasníka ako príslušníka „ostatkov školy Štúrovej“, čím zdôrazňuje kontinuitu jeho aktivity do súčasnosti a perspektívu aktivity do budúcnosti. Funkciou tohto postupu je artikulovať posolstvo korešpondujúce s cieľmi publikačného média, na stránkach ktorého začiatkom desaťročia, keď sa v literatúre ozývajú prvé hlasy novej básnickej generácie, Andrej Trúchly-Sytniansky cielene organizoval „ľudí, ktorí sa vyhlasovali za nasledovníkov štúrovcov“.⁸ „Najhorlivejší spolupracovník Orla zo štúrovcov“⁹ ako Maróthyho nazval I. Kusý, týmto textom príznačne prispel k iniciatíve redaktora revitalizovať v slovenskej kultúre tohto desaťročia tvorivé sily a ideály príslušníkov romantической generácie.

Na túto významovú (resp. funkčnú) rovinu *Rozpomienok*..., realizujúcu sa ponad vlastnú naráciu, upozorňuje pragmatika textu: autor oslovuje „vrstovníkov a bratov svo-

⁵ Porov. SOMOLAYOVÁ, Ľubica: *Mystická misia S. B. Hroboňa*. Bratislava : Ars poetica, 2008, s. 26.

⁶ Metaforu učiteľa a jeho učeníkov uplatňuje J. Vlček nielen pri zobrazení vodcovskej úlohy L. Štúra pre svojich žiakov a romantickú generáciu, ale aplikuje ju aj na levočské prostredie a v ňom na autoritu J. Francisciho: „Za to poesia prstonárodná pekne obrodila sa medzi levočskými učeníkmi Francisciho“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 115).

⁷ K autobiografickej narácii slovenských romantikov ako národno-obrodeneckom naratíve píše TARANENKOVÁ, Ivana: Písať o sebe, písať seba (K podobám slovenskej autobiografickej literatúry 19. storočia). In: TARANENKOVÁ, Ivana: *Podoby autobiografickej prózy 19. storočia*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2012, s. 679 – 698.

⁸ KUSÝ, Ivan: Literatúra bez perspektív. In: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 336. K redaktorskej stratégii a cieľom Trúchlyho-Sytnianskeho v časopise *Orol* pozri MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945.

⁹ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 34.

jich ľúbezných“ (ergo: vychádzajúc z generačného poňatia príznačného pre diskurz slovenského romantizmu, ostatných zo „svojej“ generácie), odvolávajú sa na „spoločnú skúsenosť“ a apelujú na ich „generačnú príslušnosť“. To oni všetci sú v ponímaní Maróthyho „ostatkami“ tejto školy, na čo opakovane upomína vzletným oslovením recipienta a akcentovaním vlastnej príslušnosti k nim („ostatkom“) a súčasne k nej („škole Štúrovej“) na viacerých miestach textu.¹⁰ Vypovedá v prvej osobe, ako si vyžaduje žáner autobiografie, no nemožno prehliadnuť autorskú štylizáciu do funkcie „úst“, ktoré vypovedajú za prežívších príslušníkov celej romantickej generácie, metonymicky vyjadrených spojením „ostatky školy Štúrovej“. Toto spojenie je súčasne v Maróthyho texte kompozíčnym prostriedkom, tvorí rámcové body narácie: v úvode sa obracia na čitateľa so zámerom „povedať, čo rozumie pod ‚ostatkami‘ školy Štúrovej“¹¹ (inými slovami: navigovať na „správne“ dešifrovanie sekundárneho významu textu vedeného ponad autobiografickú naráciu), text uzatvára podpisom kombinujúcim jeho romantický pseudonym s prídomkom, v ktorom (ako inak) využíva figúru delegovania sa ako člena skupiny, na ktorú apeloval a text jej adresoval („Vrahobor, spolučlen ‚ostatkov školy Štúrovej““).

Obraz druhý (A. Budilovič: pohľad zvonka)

V 1. a 2. čísle *Slovesnosti*, prílohe časopisu *Orol*, odtláča A. Trúchly-Sytniansky preklad state o slovenskej literatúre ruského slavistu Antona Budiloviča, ktorý v poznámke pod čiarou uvádza ako „slová Rusa o slovenskej literatúre, z ktorých bratia Slováci zaiste budú čerpať len útechu, pokiaľ slová tie písané sú tónom vrelým a priateľským“: „Úvahy tieto podávame dľa sľubu svojho zo známej Gerbeljovej zbierky, pod náslovím ‚Поэзия Славиян‘“¹²

Antológia *Poezia Slavian*, zostavená slavistom a jazykovedcom Nikolajom Vasilevičom Gerbeljom, s úplným názvom Поэзия славиян: сборник лухсгикг поэтихэскигг произведении славиянскигг народов в переводагг русскигг писатели (Poezia slavian: sbornik lučšich poetičeskich proizvedenii slavianskich narodov v perevodach russkich pisatelej),¹³ vyšla v roku 1871 v Sankt Peterburgu. Budilovičov príspevok je uverejnený na s. 385 – 387; ukážky z poézie, vrátane autorských

¹⁰ „To boly ‚ostatky‘ školy Štúrovej, ku ktorým má šťastie prislúchať i ten, ktorí vám, drahí bratia a vrstovníci moji, rozpráva tieto rozpomienky na dni peknej mladosti“ (VRAHOBOR [MARÓTHY, Daniel]: Spomienky na dni peknej mladosti. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 40).

¹¹ Tamže, s. 39.

¹² SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. januára 1873, č. 1, s. 1; poznámka pod čiarou. Uverejňovanie ruských prekladov je podľa Mráza v Sytnianskeho redakčnej praxi prejavom „sblížovania sa s európskymi, špeciálne so slovanskými vedeckými a literárnymi snahami“ (MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 18). Sytnianskeho záujem o ruskú literatúru môžeme vnímať ako anticipáciu Vajanského orientácie na ruskú literatúru.

¹³ Dostupná digitalizovaná verzia prvého vydania antológie je dostupná na adrese: <https://archive.org/details/poeziiaslaviansb00gerb>.

portrétov, na s. 389 – 397.¹⁴ Preklad Budilovičovho textu v 1. a 2. čísle *Slovesnosti* je súčasťou rozsiahleho príspevku signovaného jej redaktorom s názvom *Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovanská*, ktorý vychádzal na pokračovanie v celom ročníku prílohy.¹⁵ Pri jeho analýze A. Mráz poukázal na to, že redaktor mal pôvodne v úmysle uverejniť iba komentovaný preklad Budilovičovej state (č. 1 – 2), ale napokon sa rozhodol napísať vlastný pohľad na slovenskú literatúru¹⁶ (č. 3 – 12) ako literárnohistorický naratív, ktorým sa autor snažil „afirmovať sa aj ako literárny historik“.¹⁷ Nakoľko ruský originál nebol Mrázovi dostupný,¹⁸ primárne sa sústredil na analýzu vlastného výkladového výkonu Trúchleho-Sytnianskeho, preklad nerecipoval.¹⁹

Z hľadiska konštituovania pojmu „škola Štúrova“ je dôležitý text z 2. čísla. Začína činnosťou „novej literárnej školy“, v ktorej bližšiu pozornosť venuje autor jazykovej kodifikácii, v čom môžeme vidieť ohlas Hurbanovho modelu výkladu literárnych dejín.²⁰ A.

¹⁴ Z diela J. Hollého, s. 389 – 390; S. Chalupku, s. 390 – 393; L. Štúra, s. 393 – 394; J. M. Hurbana, s. 395 – 396; A. Sládkoviča, s. 396 – 397 a L. Žella, s. 397 (bez autorského medailónu). Z portrétov vyberá A. Trúchly-Sytniansky do svojho prekladu, uverejňujúc ich v poznámke pod čiarou, Hollého, Štúrov, Sládkovičov a Chalupkov.

¹⁵ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovanská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 1, s. 1 – 3; č. 2, s. 9 – 11; č. 3, s. 17 – 18; č. 4, s. 25 – 27; č. 5, s. 33 – 35; č. 6, s. 41 – 44; č. 7, s. 49 – 51; č. 8, s. 57 – 60; č. 9, s. 65 – 70; č. 10, s. 73 – 77; č. 11, s. 81 – 85; č. 12, s. 89 – 95.

¹⁶ Pozri MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 92 – 93.

¹⁷ Tamže, s. 83.

¹⁸ Porov. tamže, s. 92.

¹⁹ Text z 1. a 2. čísla kombinuje preklad s komentárom Trúchleho-Sytnianskeho, pričom tieto dve autorské úrovne nie sú odlišené; preklad umiestňuje v hlavnom texte aj v poznámkach pod čiarou (medailóny autorov). Svoj postup príznačne komentuje v úvodnej poznámke pod čiarou: „Čo v úvahách Gerbeljových chýbaje, dokladáme sami“ (SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovanská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. januára 1873, č. 1, s. 1). Treba poznamenať, že na tomto mieste si A. Trúchly-Sytniansky zamenil editora zbierky s autorom prekladanej state, Budilovičovo meno uvádza až v poznámke v č. 2: „K tomuto stručnému prehľadu literatúry slovanskej p. A. Budiloviča pridružujú sa ukážky šiestych čelnejších básnikov slovenských s jich krátkymi životopismi“ (SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovanská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 9).

²⁰ A. Budilovič vo svojej úvahe na žiadnom mieste necituje autoritu, na ktorú by sa odvolával. Z charakteru autorských medailónov, výberu a spôsobu recepcie textov možno odčítať dôkladnú lektúru Hurbanových *Slovenských pohľadov*. Napr. v portréte S. Chalupku uvádza jeho protipálieničnú prózu (citujem z prekladu A. Trúchleho-Sytnianskeho): „R. 1843 vystúpil proti veľmi rozšírenej medzi Slovákami náruživosťou – pitiu. K tomu cieľu prepracoval známe dielo Zschokkeho Brantweinpest, hľadiac k tomu, aby priblížil sa mravom a obyčajom svojich krajanov, a vydal ju v B. Bystrici pod názvom Pálenka otrava, čím mnoho prispel k založeniu spolku striedmosti medzi Slovákami“ (SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovanská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 11). J. M. Hurban o tejto knihe napísal: „Spis tento vela spolku mjernosti pomohou založiť, založeních upevniť; spisau ho vedla německého, a k okolnostám naším velmi znameňito premeňiu a pristruhou Pán Samuel Chalupka. Sme povďační P. Spisuvateľovi zaň“ (*Slovenské pohľady na vedu, umeňia a literatúru*, d'jel I, svazok 2, 1847, s. 47). Iný publikovaný ohlas na ňu spreď roku 1871 sa mi nepodarilo nájsť, čo podporuje môj názor na to, že A. Budilovič materiálovo čerpal predovšetkým z Hurbana.

Budilovič píše: „Zároveň s menovanými tromi koryfejmi Štúrovej školy (Štúrom, Hurbanom, Hodžom) musíme vysloviť zvlášte dve mená: Sládkoviča a Chalupku.“²¹ Preklad do slovenčiny je doslovný: autor uvádza tvar „штыровска школа“ (s malým začiatočným písmenom), čo môže byť reakcia na dobový úzus, alebo pomenovanie, ktoré je pendantom k Hurbanovej „škole Bernolákovej“ z jeho literárnohistorickej eseje. Súvislosť s týmto dielom naznačuje aj figuratívne pomenovanie autoritatívnych osobností romantického hnutia ako „troch korifejov“, v ktorom A. Budilovič varíruje Hurbanov obraz J. Hollého, P. J. Šafárika a J. Kollára ako „troch slovenských prorokov“.²² Termín „štúrovci“, ktorý A. Trúchly-Sytniansky v tomto texte uvádza, sa v ruskom origináli nenachádza, prekladateľ ho sem doplnil svojvoľne: „Zmizlo jedno pokolenie národných (Štúrovci a iní) pracovníkov.“²³ Použitie tohto termínu Sytnianskym je v súlade s dobovým úzom, kde „Štúrovci“ (s veľkým začiatočným písmenom, neraz zdôraznené aj graficky, odliš-

Tento príklad je súčasne užitočný aj na demonštrovanie materiálovej základne Vlčkových literárnohistorických prác. Chalupkov text reflektoval rovnako v intenciách J. M. Hurbana (súčasne treba poznamenať, že zo *Slovesnosti* poznal aj cit. preklad Budiloviča): „Ako starší brat jeho Ján prvý počal boj proti prúdu unistickému, tak Samo Chalupka zahájil knižkou ‚Pálenka otrava‘ (v B. Bystrici 1843), napísanou podľa Zschokkeho ‚Brantweinpest‘, akciu protipálenčenú; účinok jej bol veľiký“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Knihotlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889, s. 104). Z novších literárnych historikov na dielo, ktoré súčasníci v kontexte ľudovýchovnej spisy vnímali ako závažné, upozornil iba V. Kochoľ: „Chalupka spláca daň tejto aktuálnej potrebe predovšetkým svojim anonymne vydaným spisom Pálenka otrava. Rozprávka k poučení a výstraze pro starých i mladých, bohatých i chudobných (Banská Bystrica 1843), ktorým sa zaradil na popredné miesto vo vtedajšej protialkoholickéj ľudovýchovnej spisbe“ (KOCHOL, Viktor: *Vývrcholenie obrodeneckej literatúry (Štúrovský romantizmus)*. In: *Dejiny slovenskej literatúry II. Literatúra národného obrodzenia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1960, s. 385 – 386), pravdepodobne opierajúc sa o J. Vlčka (k nikomu inému jeho súpis sekundárnej literatúry neodkazuje). Neskôr toto dielo celkom vypadlo z literárno-historiografickej evidencie aj zo širšieho odborného povedomia (o čitateľskom ani nehovoriac). Táto situácia na jednej strane odkrýva (logickú) redukciu materiálu pri modelovaní literárnohistorického poľa v procese písania literárnych dejín, ale aj „zabúdanie“, „okliešťovanie“ literárnohistorickej pamäte ako prirodzené procesy. Na druhej strane sa žiada položiť otázku, do akej miery je to v danom prípade opodstatnené a do akej miery podmienené účelovo, napr. snahou modelovať obraz o literárnom romantizme (alebo inom diskurze) ako napĺňanie istého vopred formulovaného modelu, vzoru, z ktorého je v danom prípade (ako neodôvodnené) vyňaté určité dielo (v tomto prípade reprezentujúce literatúru špeciálnych funkcií).

²¹ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúru slovanskú. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, 28. februára 1873, roč. IV, č. 2, s. 11. Ide o doslovný preklad, v origináli na s. 388.

²² Ponad tieto súvislosti presakuje z Budilovičovej state snaha o originálny (pôvodný) pohľad, nezávislý od tradície výkladu vo vnútri recipovanej kultúry. Možno ho pozorovať jednak na úrovni medziliterárnej kontextualizácie diela (hodnotové usúvzťažňovanie s českými a so srbskými básnikmi): „Význam jich [spisovateľov, ktorých tu konkretizuje; pozn. J. P.] v literatúre slovenskej je podobný asi významu Čelakovského a Erbena v Čechách a Mažuranića i Negoša v Srbsku“, jednak v úsilí charakterizovať slovenskú poéziu: „Vatšia časť sujetov slovenskej poesie zaoberá sa národným životom súčasným i minulým, slovenským alebo všeslovanským. Idea panslavismu (literárno-kultúrneho) je stálou musou nadšenia slovenskej literatúry“ (SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúru slovanskú. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, roč. IV, č. 2, s. 11). Tento spôsob výkladu bezprostredne korešponduje s povahou antológie, ktorej je súčasťou.

²³ Tamže. Citát sa vzťahuje k recepcii aktuálnej situácie na začiatku sedemdesiatych rokov 19. storočia.

ným fontom) označovali predstaviteľov romantickej generácie a/alebo nasledovníkov L. Štúra.²⁴

Obraz tretí (A. Trúchly-Sytniansky: radikálne „proštúrovský“ koncept)

Termín „škola Štúrova“ používa A. Trúchly-Sytniansky v autorskej časti *Pohľadov na literatúry slovanské* v súvislosti s činnosťou romantickej generácie. V rámci svojej periodizácie ju reflektuje ako súčasť „poddoby druhej“, zahŕňajúcej udalosti „od vystúpenia Ľudovita Štúra r. 1845 po založenie literárneho spolku Matice slovenskej“. V koncepte „školy Štúrovej“ akcentuje autoritu Štúra s dôrazom na „blahodarnosť“ jeho pôsobenia na mladú generáciu a literárne aktivity tejto generácie. V nadväznosti na Maróthyho používa pri obraze „školy Štúrovej“ metaforu učeníkov:

„(...) zahrňuje v sebe, jak blahodárne účinkovanie Štúrovo samo v sebe a zvlášte na dospelú mládež slovenskú tak i literárne pôsobenie mužov tých, ktorí jako učedníci jeho tvoria Školu Štúrovu“.²⁵

Predstaviteľov tejto školy ďalej iba vymenúva, na popredné miesta popri Štúrovi kladie (rovnako ako A. Budilovič) Hurbana a Hodžu. Z hľadiska redukovaného priestoru, ktorý je v stati venovaný recepcii slovenského romantizmu na pozadí staršej literatúry, kopíruje model Hurbanovej literárnohistorickej eseje. Aj potreba vysvetliť túto disproporciu argumentom založeným na pretrvávajúcom, neukončenosti činnosti „školy Štúrovej“ v čase písania o nej je podobná:

„V poddobe druhej veku novšieho pojednávali sme najmä o „Škole Štúrovej“ veľmi stručne, z čiastky pre nedostatok miesta, z čiastky, že činnosť spisovateľov „Školy Štúrovej“ dosiaľ trvá a dobre známa je a neza dlho obsírnejšie dielo vydať mienime.“²⁶

No kým J. M. Hurban takto argumentoval²⁷ začiatkom päťdesiatych rokov, keď do romantickej paradigmy slovenskej literatúry výraznejšie nevstupovali iné literárne diskurzívne, odvolávajú sa Trúchleho-Sytnianskeho na „pretrvávajúcu činnosť spisovateľov školy Štúrovej“ začiatkom sedemdesiatych rokov, v čase, kedy na literárnu scénu vstupuje najmladšia básnická generácia, vymedzujúca sa voči romantickému básnickému programu, súvisí primárne so Sytnianskeho redaktorskou stratégiou na stránkach tohto periodika.

Ambíciou Trúchleho-Sytnianskeho v autorskej časti state *Literatúra slovenská* je „zovrubnejšie prehovoríť o počiatkoch, postupe a vývine našej ľúbej reči a literatúry“;²⁸

²⁴ Popri cit. textoch napr. Terajšia výchova národov kmena germánskeho, románskeho a slovanského. Od Pavla Hečku. In: *Orol, časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. II, 30. októbra 1871, , č. 10, s. 320.

²⁵ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. decembra 1873, č. 12, s. 93.

²⁶ Tamže. Citát implikuje, akoby autor zamýšľal vydať literárnohistorickú prácu, čo neurobil ani podobný typ textu v jeho pozostalosti nie je známy. Text predstavuje jediný známy príspevok Trúchleho-Sytnianskeho tohto charakteru.

²⁷ Porov. pozn. pod čiarou č. 28 v prvej časti tejto štúdie (*Slovenská literatúra*, roč. 61, 2014, č. 3, s. 222 – 237).

²⁸ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. marca 1873, č. 3, s. 17.

preto literatúra 19. storočia, podobne ako v Hurbanovej literárnohistorickej eseji, nestojí v centre jeho pozornosti. Venuje sa jej len v posledných dvoch číslach, romantickej v závere posledného. „Stručný nástin dejin reči a literatúry slovenskej“²⁹ kryje autor impozantným zoznamom „žriedel“:

„Jozefa Jungmanna ‚Historie literatury české‘, Karla Sabiny ‚Dějiny literatury československé‘, Al. V. Sembery ‚Dějiny řeči a literatury československé I.‘, dr. Frant. Lad. Riegerov ‚Slovník Naučný‘, P. J. Šafárikove ‚Slovenské starožitnosti‘, Sasinekove ‚Dejiny‘, dr. Hurbanove ‚Pohľady‘, Dobrovského, Hankove a Hattalove spisy, ‚Kráľodvorský Rukopis‘, J. Kollárove ‚Zpíevánky‘, Tablicove spisy, Emila Černého a Jozefa Loosa prednášky o lit. slovenskej.“³⁰

V analýze tejto state A. Mráz identifikoval popri uvedených aj ďalšie pramene a upozornil na mieru závislosti od predlôh a spôsob práce s nimi.³¹ V Mrázovej optike autorove kompetencie nevyznievajú lichotivo. Na margo životopisov publikovaných v *Orle* ukazuje, že sú „sostavené z odpisovania, parafrázovania a kompilovania textov, ktoré našiel v Riegerovom Náučnom slovníku, alebo niekedy, ako pri Kalinčiakovi, vychádza z údajov jeho autobiografie v Lipe“³² a k obdobným záverom sa dopracúva aj analýzou *Príspevkov k nauke o prízvučných a rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve*,³³ ktoré sa inak oceňujú ako štúdiá s významom pre vývin slovenského verša. Na pozadí analýzy týchto textov historik spochybnil pôvodnosť Sytnianskeho myšlienok a konštatoval, že autorova pracovná metóda je dôkazom „nedostatočnej poučenosti o veciach, o ktorých dával autoritatívne rady“, „metodickej neujasnenosti a neznalosti materiálu“ a „mechanického odpisovania predlôh“.³⁴ Sytnianskeho príspevky v *Slovesnosti* sú podľa Mráza celkovo dôkazom „improvizátorstva a eklekticismu“³⁵ a v tomto duchu sa vyjadruje aj o jeho literárnohistorickom „nástine“. Tieto skutočnosti však neznižujú výpovednú hodnotu predmetného Sytnianskeho textu vo vzťahu k téme tejto štúdie. Skôr naopak. Pri sledovaní spôsobu, akým sa v literárnej historiografii konštituoval koncept „školy Štúrovej“ ako monolitný model slovenského romantizmu, predstavuje v ich svetle nielen zdroj, ale súčasne aj kanál, ktorým sa ďalšie zdrojové informácie mohli dostať do modelu J. Vlčka.

²⁹ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. decembra 1873, č. 12, s. 94.

³⁰ Tamže.

³¹ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 92 – 112.

³² Tamže, s. 86 – 87.

³³ SYTNIANSKY: Príspevky k nauke o prízvučných a rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve. In: *Slovesnost*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 1, s. 6 – 7; č. 2, s. 14 – 16; č. 3, s. 22 – 23; č. 4, s. 31 – 32; č. 5, s. 38 – 40; č. 6, s. 45; č. 10, s. 78 – 79; č. 11, s. 85 – 87; č. 12, s. 95 – 97.

³⁴ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 66, 93, 88.

³⁵ Tamže, s. 45.

Obraz štvrtý (E. Černý: pedagogický model)

Periodizačný model, na pozadí ktorého A. Trúchly-Sytniansky koncipuje literárno-historickú naráciu, preberá od svojho profesora literatúry na banskobystrickom gymnáziu Emila Černého. Na túto súvislosť okrem záverečného odkazu k prameňom upozorňuje už v závere prekladu Budilovičovej state, zdôvodňujúc súčasne edukačnú funkciu budúceho textu:

„Poneváž nás ale dochodia hlasy, by sme i zovrubnejšie rozpísali sa o počiatkoch, postupe a vývine našej literatúry, podáme tu stručný jej dejepis dľa prednášok bývalého profesora reči a literatúry slovenskej na kr. kat. b. bystrickom gymnasiame, Milka Černého, aby, kým nevypracujeme obširnejšie dielo, mládež naša študujúca čo to pri rukách mala, no i naše ctené čitateľstvo videlo, čo Slovák mal na poli písomnosti v minulosti, čo má v prítomnosti a čoho vyviesť môže v prajnejšej budúcnosti.“³⁶

Skutočnosť, že v zozname prameňov k svojej práci A. Trúchly-Sytniansky zrovnoprávňuje prednášky gymnaziálneho učiteľa s najautoritatívnejšími textami v dobovom kontexte česko-slovenského kultúrneho prostredia, ako aj to, že v príspevku s ambíciou podať „vlastný nástin dejín slovenského jazyka a literatúry“, publikovanom v „literárnej a kritickkej prílohe“ k reprezentatívne periodiku sedemdesiatych rokov, nezdráha sa publikovať príspevok, v ktorom vychádza z konceptu gymnaziálneho učiteľa, korešpondujú s obrazom, ktorý o odborných kompetenciách autora načrtol A. Mráz. Všetky ním uvedené „nešváry“ Sytnianskeho pracovnej metódy sú evidentné aj na tomto texte (pozri ďalej).

Potenciálny zápis prednášok, z ktorého mohol A. Trúchly-Sytniansky vychádzať, rovnako ako akýkoľvek rukopisný zápis Černého prednášok nie sú známe. Konkrétne interferencie sú zreteľné s Černého historiografickým textom *Doby písomníctva slovenského*, ktorý zaradil do druhého dielu svojej čítanky medzi „články vedecké“.³⁷ Táto stať rozsahom³⁸ i charakterom zodpovedá požiadavkám kladeným na študijný materiál. Hoci názov a úvodné slová odkazujú k „*dejepisu písomníctva (historia literatury)*“, autor recipuje výlučne dejiny kultúrneho jazyka na Slovensku, počnúc „najstaršími zprávami o duševnom živote (bájení, mravoch a obyčajoch) starých Slavianov vôbec a Slovákov osobite“³⁹ do súčasnos-

³⁶ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 12.

³⁷ ČERNÝ, Emil: Doby písomníctva slovenského. In: *Slovenská čítanka Pre nižšie gymnasia*. Diel II. Matičných spisov číslo 3. Banská Bystrica, 1865, s. 272 – 275. Prvý diel čítanky vydal zostavovateľ v roku 1864, jeho druhé, opravené vydanie vyšlo už v roku 1866. V oddiele „články vedecké“ publikoval aj ukážku z Hurbanovho *Slovensko a jeho život literárny* (s. 263 – 272) a fragment zo Štúrovho spisu *O národných povestiach a piesňach pliemien slovanských* (s. 366 – 377). Analogicky k Černého *Čítanke slovenskej* možno pod „Jozefa Loosa prednáškami o lit. slovenskej“ rozumieť *Slovenskú čítanku pre gymnasia* (Budapešť, 1869) Jozefa Lósa (pseudonym Ivan J. Rúrik, Jozef Nécipálsky), na ktorú autor pravdepodobne odkazuje bez väčších vnútorných referencií, ako napokon pri väčšine „avizovaných“ prameňov k svojmu článku.

³⁸ Tri strany textu. (Pre porovnanie: fragment Hurbanovej eseje, umiestnený bezprostredne pred Černého príspevok, tvorí desať strán textu, rovnako rozsiahla je ukážka zo Štúrovho spisu.)

³⁹ ČERNÝ, Emil: Doby písomníctva slovenského. In: *Slovenská čítanka Pre nižšie gymnasia*. Diel II. Matičných spisov číslo 3. Banská Bystrica, 1865, s. 272, zvýr. E. Č., 273.

ti. Predmetný materiál člení na štyri doby (v rámci nich na poddoby), kde činnosti romantickej generácie zodpovedá druhá poddoba štvrtej doby, časovo vymedzená rokmi 1845 – 1863.⁴⁰ Termín „škola Štúrova“ Černý nepoužil, čo podporuje moje zistenia, že toto spojenie sa na označenie romantickej generácie začalo intencionálne používať až začiatkom sedemdesiatych rokov zásluhou Sytnianskeho redakčnej praxe. Aj v *Pohľadoch na literatúry slovenské* ho autor organicky dopĺňa na miesto, kde Černý hovorí v súvislosti s E. Štúrom o „spisovateľoch školy jeho“. Černého stručný text venovaný druhej poddobe Trúchly-Sytniansky preberá takmer doslovne (vrátane pôvodného grafického vyznačenia a veľkého písmena v prívlastkovej časti pomenovania Matice slovenskej), s minimálnymi štylistickými modifikáciami, akurát ho vo svojom texte rozdeľuje na dve rôzne miesta, relatívne vzdialené:

„*Poddoba druhá* siaha od vystúpenia *Ludovita Štúra* r. 1845 po založenie literárneho spolku ‚*Matice slovenskej*‘ a zahrňuje v sebe, jak blahodarné účinkovanie Štúrovo samo v sebe a zvlášte na dospelú mládež slovenskú tak i literárne pôsobenie mužov tých (...) A Bôh dá, že blahodarným účinkovaním ‚*Matice Slovenskej*‘ v prvom rade rezký a mnohoplodný život literárni na Slovensku sa založí.“⁴¹

Černého koncept, vzťahujúci sa k dejinám jazyka, napĺňa A. Trúchly-Sytniansky literárnym materiálom, čím realizuje „dejiny písomníctva“ avizované v čítanke.⁴² Narúša ho výlučne v tom, že druhú poddobu štvrtej doby nepovažuje za uzatvorenú:

⁴⁰ Štvrtej dobe, zodpovedajúcej v Hurbanovom koncepte činnosti „školy Bernolákovej“ a „novej školy slovenskej“, sa autor venuje v závere príspevku, na necelý pol strane textu. Vzhľadom na to, že *Čítanka slovenská* predstavovala v druhej polovici 19. storočia významný študijný materiál, pre lepšiu predstavu o tom, akým spôsobom bola generácia narodená v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 19. storočia vzdelávaná a národne prebúdzaná, nezaškodí túto pasáž odcitovať celú: „*Doba štvrtá* siaha od prvopočiatkov užívania *nárečia slovenského* čili spisovnej reči Slovákov na začiatku storočia XVIII. až po dni naše. Z počiatku počali jednotliví spisovatelia dosavadnú reč spisovnú českú bez dôslednosti poslovenčovať, až na konci stor. XVIII. *Ant. Bernolák* rozhodný krok tým učinil, že za spisovnú reč Slovákov povýšil *nárečie slovenské západné* (trnavské), ktorýchto pokus jednostranný *Ludovít Štúr* v zásade, *Michal Miloslav Hodža*, ale hlavne *Martin Hattala* i v samom potvrdení napravili, že nárečie stredných žúp slovenských, od cudzieho vlivu najvzdialenejšie a preto najpôvodnejšie čo spisovnú reč slovenskú ustálili. Doba táto najnovejšia, hlavne storočie jej poslednie, je dobou prebudovania-sa povedomia národného, národnosti slovenskej a následkom toho i kmenovistosti svojej u Slovákov, ujímania-sa vzájemnosti medzi kmenami slovanskými, a rezkého života literárneho. Dá sa ona rozvrhnúť na dve poddoby, z ktorých: *A. Poddoba prvá* siaha od počiatkov užívania nárečia slovenského, vedľa zprvu všeobecnejšieho ešte spisovania v češtine, čo spisovnej reči Slovákov na začiatku storočia XVIII. až do vystúpenia *Ludovita Štúra* okolo roku 1845. – *B. Poddoba druhá* jedná o vystúpení Štúrovom a blahodajnom jeho i spisovateľov školy jeho pôsobení až po založenie literárneho spolku ‚*Matice Slovenskej*‘, z ktorej, Boh dá, požeňnaným všestranným účinkovaním rezký a mnohoplodný život literárny na Slovensku nastane“ (ČERNÝ, Emil: *Doby písomníctva slovenského*. In: *Slovenská čítanka Pre nižšie gymnasia*. Diel II. Matičných spisov číslo 3. Banská Bystrica, 1865, s. 275, zvýr. E. Č.).

⁴¹ SYTNIANSKY, Andrej: *Pohľady na literatúry slovenské*. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, *Príloha k časopisu Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. decembra 1873, č. 12, s. 93, 94; zvýr. A. S.

⁴² Podľa A. Pražáka redaktor *Orla* odtlačil Černého text ako doplnok Budilovičovho obrazu slovenskej literatúry, „práca Černého je ovšem důkladnější a doloženější“ (PRAŽÁK, Albert: *Pokusy Štúrových žáků o vědu a vzdělávací ústav*. In: *Bratislava*, roč. 2, 1928, s. 421).

„So Školou Štúrovou začína sa rad posiaľ ešte z väčšej stránky blahodarne účinkujúcich spisovateľov slovenských.“⁴³

V nadväznosti na Maróthyho autobiografickú výpoveď, ktorá o. i. sledovala cieľ manifestovať aktuálnosť ideí romantickej generácie (v pravom slova zmysle „stelesniť ich“, nakoľko apel autora smeroval ku konkrétnym, fyzickým reprezentantom tejto „školy“), prezentuje A. Trúchly-Sytniansky činnosť slovenských romantikov ako stále trvajúcu, živú. V danom texte popri nej neuvádza žiadne alternatívy ani hlasy nastupujúcej generácie, čo jeho výklad aktuálnej kultúrnej situácie skresľuje. Takáto interpretácia bezprostredne odráža vyššie opísanú redaktorskú stratifikáciu *Orla* ako média „štúrovcov“.

Obraz piaty (P. Hečko: originálny pohľad)

Ak Sytnianskeho stať *Literatúra slovenská* čítame v kontexte celého ročníka časopisu, vidíme, že spomínaná disproporčnosť v priestore, ktorý venoval staršej literatúre v porovnaní s literatúrou posledných troch desaťročí, je vyvážená. Vyvažuje ju príspevok Pavla Hečka *Básnici slovenskí*,⁴⁴ ktorý vyšiel ako súčasť rozsiahlej state tohto autora pod názvom *Slovanskí básnici*.⁴⁵ Táto je posledným príspevkom v sérii umenovedných článkov, ktoré autor uverejňoval na stránkach *Orla* v rokoch 1872 – 1874. Propagátor myšlienky, že funkciou literatúry je „kriesiť, budiť, obživovať, utužovať a zvelebovať národno-politický a cirkevný život“ Slovákov,⁴⁶ túto sériu príznačne otvoril svojou ťažiskovou témou, otázkami výchovy národa a edukácie širšie, ktoré sledoval vo vzťahu k funkciám umenia (*Dôležitosť krásneho umenia vo výchove a v živote národov*).⁴⁷ Následne uverejnil prehľad „slovanských krasoumelcov“ v členení podľa jednotlivých „kmeňov“ a umení,⁴⁸ kde v nadväznosti na Štúrov panteón za ich vrchol označil poéziu. Literatúru pritom recipoval iba okrajovo, najmä v súvislosti s pedagogicko-osvetovou činnosťou (hodnotenie čítaniek, šlabikárov, učebníc, prípadne periodík pre deti a mládež).⁴⁹ Z literárnych textov

⁴³ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. decembra 1873, č. 12, s. 93.

⁴⁴ *Básnici slovenskí*. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 4, s. 82 – 86; č. 6, s. 138 – 141; č. 7, s. 158 – 161.

⁴⁵ *Slovanskí básnici*. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 3, 4, 6, 7, 10; 1874, roč. V, č. 1 – 3, 5 – 7.

⁴⁶ HEČKO, Pavel: Literárne úvahy. In: *Národné noviny*, roč. I, 1870, č. 62. K osobnosti a dielu autori bližšie NOVACKÁ, Mária: Filozof a pedagóg Pavol Hečko (Príspevok k životu a dielu). In: *Biografické štúdie* 7. Martin: Matica slovenská, 1978, s. 197 – 210; GBÚR, Jozef: Pavol Hečko v slovenskej literatúre začiatkom sedemdesiatych rokov 19. storočia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 48, 2001, č. 1, s. 32 – 43.

⁴⁷ *Dôležitosť krásneho umenia vo výchove a v živote národov*. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, 1872, roč. III, č. 4 – 7.

⁴⁸ *Slovanskí krasoumelci*. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, roč. III, 1872, č. 9 – 12; roč. IV, 1873, č. 1 – 2.

⁴⁹ Prostonárodný evanjelický školník vydaný Zvolenským seniorátom. In: *Listy cirkevné*, 1873, č. 2; Silozpyt čili fyzyka od J. Bežu. In: *Národné noviny*, 1875, č. 26; Šlabikár a prvá čítanka od J. Bežu. In: tamže, č. 27; Čítanka a mluvnica pre druhú triedu. In: tamže, č. 141; Slávik, zábavné noviny pre slovenské dievky. In: *Slovesnosť*, roč. II, 1864, č. 27; Zornička, zábavné novinky pre slovenských mládencov a panny. In: tamže, č. 27, 28 a i.

recenzoval pred napísaním predmetnej state *Svätomartiniádu* A. Sládkoviča, *Slávik* a *Zornička* Jozefa Podhradského a *Slovopieseň* S. B. Hroboňa.⁵⁰

Príspevok *Básnici slovenskí* je v domácom prostredí vôbec prvým pokusom⁵¹ systematicky zmapovať slovenskú literatúru 19. storočia, vrátane tvorby slovenských romantikov, ktorú J. M. Hurban vo svojom literárnohistorickom diele nereflektoval, obmedzujúc sa na opis kultúrno-spoločenských pomerov, jazykovú otázku a inštitucionalizovanú bázu „školy Štúrovej“. Pre Hečka sú tieto súvislosti sekundárne. Primárne sa zameriava na reflexiu literárnych textov, čo možno v dobovom kontexte hodnotiť ako unikátny prístup.

Ako naznačuje názov príspevku, kde básnik je synonymom pre spisovateľa (rovnako ako poézia pre literatúru), namiesto literárnohistorického výkladu ponúka P. Hečko mozaiku autorských portrétov. Organizujúcim princípom v ich zoradení je generačný aspekt: slovenských spisovateľov recipuje počnúc J. Hollým a J. Kollárom, naprieč „staršími“, „v mnohom ohľade slavnými a výtečnými našimi“⁵² k „básnikom mladším a najmladším“ „novej básnickej školy“.⁵³ Na rozdiel od Trúchleho-Sytnianskeho vo svojej evidencii neopomína nastupujúcu básnickú generáciu,⁵⁴ čo ocenil aj O. Čepan.

Hečkov výber autorov neodkazuje k určitým štýlovým či ku generačným preferenciám. Skôr poukazuje na to, že zo súdobej tlače (najmä periodickej) dôkladne excerpoval nielen literárne zjavy (zo súčasnej perspektívy bez výraznejšej hodnotovej diferenciácie), a tieto ďalej zoskupil generačne. Takéto uchopenie materiálu, ako aj vlastná povaha príspevku koncipovaného ako mozaika autorských portrétov, podmienili to, že v texte koncept „školy Štúrovej“ nie je dominantný. Spojenie „stúpenci školy Štúrovej“⁵⁵ ktorým

⁵⁰ Pozri *Slovesnosť*, roč. II, 1864, č. 42, 45; *Slovesnosť*, roč. III, 1865, č. 14 – 16; *Sokol*, roč. II, 1861, č. 20, 21.

⁵¹ Predmetnému textu napriek tomu doteraz nebola venovaná pozornosť. Autor svojou rozsiahlou praktickou činnosťou zapadá do „oddielu“, ktorý I. Kusý v akademických *Dejinách slovenskej literatúry* označil ako „úsilie o národnú vedu“. O. Čepan ho v príslušnej kapitole tejto syntézy eviduje ako filozofa v tzv. matičnom období, predmetný text recipuje výlučne v súvislosti s reflexiou nastupujúcej literárnej generácie, zdôrazňujúc, že P. Hečko sa o nej vyjadril ako o „kompaktnej literárnej skupine, sporej príbuznými ideovými črtami“ (ČEPAN, Oskár: Rozklad romantizmu. In: *Literatúra druhej polovice deväťnásteho storočia*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 317).

⁵² J. Chalupka, S. Chalupka, K. Kuzmány, M. M. Hodža, S. Godra, S. Tomášik, K. Štúr, J. Trokan, J. Záborský, L. Zello (Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, 30. júna 1873, roč. IV, č. 6, s. 140). O každom z nich vytvára krátky portrét.

⁵³ Z hľadiska súčasnej a súdobej (resp. Hečkovej) hodnotiacej perspektívy je zaujímavé sledovať Hečkov autorský výber, ako aj to, ktorým „oblíbeným pevcem“ spomedzi „starších stúpencov školy Štúrovej“ vytvára portrét (v tomto poradí: A. Sládkovič, A. H. Škultéty, J. Kráľ, J. Grajchmann, M. Dohnány, E. Kubáni, P. Kellner-Hostinský, J. Botto, D. Maróthy, J. Čajak, J. Slota, P. Dobšínský, V. Pauliny-Tóth, B. Nosák, S. Hroboň), a ktorých iba vymenúva (J. Kalinčiak, J. Jančo, J. Rimavský, Š. M. Daxner, J. Matúška, J. Emanuel, F. Sasinek, D. Maškovský, Tamaškovič, Hrebenda). Ďalej ponúka portréty J. Viktorína, D. M. Bacháta, A. Sytnianskeho, M. Filadelfiho, M. Kovalevského, J. M. Capku-Zniovskeho, H. G. Lojka-Tisovského. (Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. júla 1873, č. 7, s. 158 – 160.) Ďalej uvádza stručný prehľad prozaikov a dramatikov.

⁵⁴ J. Boor, S. Medvecký, A. S. Osvald, J. Kompánek, Andrej Bulla, Anton Bulla, J. Bulla, I. Korauš, J. A. Fábry, D. Lauček, Tesnoskalský, M. Tmavohorský, G. Dérer. P. O. Hviezdoslav, K. Banšell.

⁵⁵ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. júla 1873, č. 7, s. 159. V origináli je uvedené: „skúpenci“. Pravdepodobne tlačová chyba, ktorú vzhľadom na bizarný významový posun v texte opravujem.

označuje širokú a disparátnu autorskú skupinu počnúc L. Štúrom a J. M. Hurbanom k „samoukom Tamaškovičovi a Hrebendovi“,⁵⁶ možno vnímať ako dobový úzus. Význam tohto termínu je u Hečka charakteristický, v dobovom kontexte diferencovaný. Vníma ho ako ohraničený a ukončený jav (prúd, „článok“) v literatúre 19. storočia, ďalšie, chronologicky staršie a mladšie, nepomenúva žiadnym prívlastkom. Pre podobu „školy Štúrovej“ neakcentuje pôsobenie jediného učiteľa, ale vymedzuje dve vodcovské osobnosti.⁵⁷ Dôraz na dve autority vyjadruje jednak použitím synonymného označenia k „novej škole slovenskej“ či „škole Štúrovej“ – „škola Štúrova a Hurbanova“⁵⁸ –, jednak akcentovaním funkcií a významu jednotlivých učiteľov pre jej podobu:

„On [L. Štúr; pozn. J. P.] znal dávať návod k tomu, jako treba v duchu slovanskom, národnom, vo forme prstonárodnej básniť (...) Hurban teda svojimi almanachy, v nichž svoje a iných básnikov podarené poetické práce uverejňoval a neskôr svojou znamenitou v ‚Pohládoch‘ podávanou kritikou mládež vzdelával, stal sa druhým majstrom po Štúrovi v poesii slovanskej.“⁵⁹

Takto formulovaný „dvojautoritný“ model „školy Štúrovej“ sa v slovenskej literárnej historiografii neujal.

Kým A. Trúchly-Sytniansky svoj text funduje reprezentatívnym výberom autorít, P. Hečko, reflektujúc spisovateľov 19. storočia, poukazuje na nedostatok domácej recepcie:

„Pri charakterisovaní básnikov českých, držav sa českého Naučného Slovníka, pri opise básnikov našich držal som sa dielom daktorých kritikov slovenských, dielom ale svojho vlastnieho studium, keď Dra Hurbanové ‚Pohlady‘ práve pri rukách som nemal a tieto zase iba o starších básnikoch našich pojednávaly.“⁶⁰

Porovnávajúc adekvátnu pasáž z Hurbanovej literárnohistorickej eseje s Hečkovou staťou môžeme vidieť, že hoci literatúra nebola jeho profilovou oblasťou, s priekopníckou úlohou reflektovať literatúru posledných troch desaťročí si poradil vcelku dobre. Ambícia priblížiť slovenskú literatúru sledovaného obdobia čo najdôslednejšie, s využitím dostupných prameňov a na základe vlastných poznatkov sa zviditeľňuje zvlášť popri predošlom oddiele *Básnici českí*, ktorý má skôr charakter stručnej správy o tom, ktorí autori sa venovali konkrétnym literárnym druhom. Z textu je zrejmé, že podáva informácie z druhej ruky, a materiál, o ktorom píše, nepozná.⁶¹ Ponechajúc bokom skutočnosť, že pri svojich názoroch na umenie vychádza P. Hečko bezprostredne zo Štúrovho konceptu, ktorý ďalej upevňuje,⁶² pričom súčasťou jeho hodnotiaceho hľadiska je výchovný aspekt

⁵⁶ Tamže.

⁵⁷ „A preto treba nám i o samých učiteľoch alebo majstroch novej básnickej školy prehovoriť“ (Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. júna 1873, č. 6, s. 140).

⁵⁸ „Po týchto v mnohom ohľade slávnych a výtečných básnikoch našich nastúpili väčším dielom v škole Štúrovej a Hurbanovej odchovaní básnici mladší i najmladší“ (tamže).

⁵⁹ Tamže, s. 141.

⁶⁰ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. apríla 1873, č. 4, s. 82.

⁶¹ Básnici českí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. marca 1873, č. 3, s. 63 – 65.

⁶² Na margo vnútornej prepojenosti článkov publikovaných v *Orle*, odkazujúcich k základnej intencii tohto periodika, možno v tejto súvislosti citovať Maróthyho hodnotenie Hečka v *Rozpomienkach na dni peknej*

v zmysle dôrazu na vzdelávanie mladej generácie a pragmatického pôsobenia na budúcich spisovateľov v intenciách národno-obrodeneckých cieľov,⁶³ vlastný interpretačno-hodnotiaci výkon, ako aj organizácia objektov literárnohistorického poľa stoja za pozornosť.

Oceniť treba Hečkovu snahu charakterizovať slovenskú literatúru zvnútra, na základe spoločných a typických prvkov, ako sa manifestujú v jednotlivých dielach, i keď vo svojich názoroch na umenie zotrváva v paradigme Štúrovho výkladu. Ponad formálne vlastnosti uprednostňuje ideu, „duchovnú“ a filozofickú rovinu poézie, ktorá odráža jeho primárne výskumné zámery. Markantná je úzka väzba na Štúrov koncept, ktorú aplikuje aj na svoje filozofické a pedagogické práce. Básnikov „školy Štúrovej“ charakterizuje s dôrazom na hodnoty akcentované v slovanskom umení Štúrom, duchovnú podstatu umenia napojenú na národný, spoločenský rozmer a funkciu literatúry, jazykový aspekt, formálne vlastnosti poézie (abstraktne poňatá „živost“ oproti „suchým a chladným“ klasicistickým formám) a konvenčný obrodenecký argument neúfichajúcej tvorivej sily, charakteristickej podľa obrodencov pre slovanské národy:

„(...) sú ducha umného, kresťanského, mysle velebnéj a svätej, vzdelania všestranného, rozumu zdravého, mocného, vtipu bystrého, obrazotvornosti bohatej a skvelej, citu hlbokého a živého, nadšenia i zápaľu veľkého, chápaní genia a život národa, píšu krásnou a milou, uhladenou formou či vo viazanom alebo neviazanom slohu, a preto ľúbezne sa vylievajú jejich myšlienky a city, sťa to milé a velebné šumenie riek a sladké hrkotanie potôčikov. Dôvod to veľkého bohatstva a sily poetického umu slovenského, jehož prameň tak snadno vyčerpať sa nedajú, jako to i naša živá kvetistá prósa dosvedčuje, keď že sa nám abstraktná mluva Nemcov veľmi prieči.“⁶⁴

Autorské portréty, ktoré P. Hečko vytvára, sú síce informačne disparátne (niekde uvádza biografické údaje, inde kladie dôraz na publikované zbierky alebo konkrétne dielo), limitované krátkym rozsahom a miestami až neúnosne prezdobené rétorickými figurami aj prázdnyimi žurnalistickými frázami, vcelku ale predstavujú zaujímavé a (niektoré

mladosti. Uvádza ho ako reprezentatívny príklad stále aktívneho „štúrovca“, verného vo svojich prácach ideálom „školy Štúrovej“: „Poviem vám príklad. Tu je náš Pavel Hečko. Od požoňských dôb nevidelo ho oko moje; ale koľko ráz koľvek sretnem sa vo všetkých takmer časopisoch slovenských s jeho rydzimi článkami, toľkoráz mu dám vrúčne poľubenie a pritisknem ho k srdcu môjmu. Milujem ho dvojnásobne – lebo vidím, že verný zostal šľachetným predsavzatiam a námahám peknej mladosti a podľa miery výtečných darov ducha – neunavne pracuje na dedičnej roli národa!“ (VRAHOBOR [MARÓTHY, Daniel]: Spomienky na dni peknej mladosti. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. marca 1873, č. 3, s. 55).

⁶³ Pozri vyššie Hečkovu hodnotenie J. M. Hurbana ako „druhého učiteľa školy Štúrovej“. Akcent na výchovu mladých básnikov ako jeden z cieľov „národnej výchovy“, ktorú autor propagoval v celej sérii článkov publikovaných v *Orle*, je zreteľný napr. vo výroku: „No započneme od starších básnikov, charakterisujúc ich vedľa diel jejich a zastaviac sa trochu dlhšie pri nich, ponevác nám na jejich ocenení veľa záleží, a ponevác to i pre mladších poetov našich za potrebné uznávame, dávajúc spolu výraz láske ku svojeti, keď že mnohí Slováci v týchto ťažkých časiech pre nás, tak ľahko opúšťajú národ svoj“ (Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. apríla 1873, č. 4, s. 83).

⁶⁴ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. júna 1873, č. 6, s. 140.

z nich) výstižné mikroportréty vybraných osobností kultúrneho života. Na malom priestore, informačne nasýtené a významovo kondenzované, vystihujú profilové aktivity či diela literátov alebo podstatu ich tvorby a kultúrohistorický význam. Poza romantické štylizácie vypovedajú o širokom rozsahu znalostí o dobovej slovenskej literatúre autora a tiež o jeho úsudku a objektivizujúcom prístupe. Mnohé Hečkove postrehy a názory odrážajú hodnotiace stanoviská platné aj dnes. O Jankovi Kráľovi napr. píše:

„je veľmi nadaný prstonárodný básnik; písal tiež len drobné básne, ale všetko nepomíjajúcej ceny. On je ten riedky z počtu mnohých poeta, ktorý zná z duše a zo srdca národa básniť. Spevy jeho roztratené sú po časopisoch a almanachoch. Škoda preškoda, že zamlkol! A kedy vydajú sa spolu bajokrásne spevy nášho podivného Janka.“⁶⁵

Inde upozorňuje na aktivity, ktoré ďalšie generácie literárnych historikov natoľko neakcentovali, pričom rôzne „váhovanie“ ich významu v danom prípade vyznieva v prospech Hečkovej optiky. Vhodným príkladom je portrét P. Dobšinského. Autor v ňom hutne vyjadruje aktivity tejto mimoriadne činnej a všestrannej zameranej osobnosti, ktorá však v širšom povedomí ďalších generácií do súčasnosti rezonuje prevažne ako folklorista, v lepšom prípade ako básnik levočskej školy:

„vyznačil sa posial dobrými prekladmi z anglických, francúzskych a poľských básnikov, napísal i daktoré pôvodné básne na povest'ach sosnované, on vyniká predovšetkým čo dobrý literárny kritik.“⁶⁶

Terminologicky je Hečkova stať nevyvážená. Všimnime si napr. jeho charakteristiku básnického diela J. Hollého:

„Keby Hollý v národňom duchu (živo-romantickom) a vo forme prstonárodnej bol básnik, bol by pohýbal celým národom, že si ale ducha i formu staroklasicizmu osvojil, stal sa síce v ohľade tomto majstrom, ale môhol tiež i len na inteligenciu národa pôsobiť, ktorá v tých časiach iste klasicizmu najviacej obdivovala.“⁶⁷

„Romantické“ tu autor vníma slohovo-typologicky. Stavia ho do protikladu ku klasicizmu, resp. „staroklasicizmu“, ktorý sa podľa Hečka vyznačuje „suchými a chladnými formami“,⁶⁸ nežiaducimi v slovenskej poézii. Dôraz kladie na formálne kritériá, funkčnosť (recepčný horizont: literatúra určená vzdelancom verzus „ľudu“) a „národné východisko“. „Národný duch“ zodpovedá v jeho poňatí tomu, čo romantici nazývali ako prejav „prstonárodného“, z národa vychádzajúceho, opierajúceho sa o folklórne tradície a odrážajúceho „podstatu“ národa. V originálnom termíne „živo-romantická“ sa odráža kvalita „živosti“ ako vlastnosti vyjadrujúcej aktuálnosť, komunikatívnosť vo vzťahu k recipientovi. V tejto podobe ju autor vníma ako produktívnu vlastnosť literárneho textu. Hoci P. Hečko vo svojich literárnoestetických názoroch významne čerpá z L. Štúra, terminologicky ho nekopíruje. Spojenie „živo-romantická“ je tvorené pomenovaním, ktoré v dobovom kontexte obsahovalo negatívnu konotáciu,

⁶⁵ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. júla 1873, č. 7, s. 150.

⁶⁶ Tamže, s. 15.

⁶⁷ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. apríla 1873, s. 83.

⁶⁸ Tamže, s. 86.

a pritom v autorovom chápaní vyjadruje obsah, ktorý nezodpovedá Štúrovmu „romantickému“ v zmysle západnej tradície (romantické umenie ako umenie germánske), ale „slovanskému“ či „prostonárodnému“.

Iný význam pripisuje pojmu romantický v súvislosti so *Slávy dcerou*, kde sa vzťahuje k širšiemu ponímaniu, sprofanovanému vyjadreniu romantickej lásky ako lásky ideálnej, spaľujúcej: „Kollár vystupuje tu hneď jako nekonečne (romanticky) milujúci mládenec, ktorý svoju Mínu slavuje.“⁶⁹ Napriek významovej viacznačnosti je zrejmé, že jednotlivé pojmy nepoužíva autor náhodne. Ich význam je z kontextu buď zrejmý, ako v uvedených ukážkach, alebo bližšie konkretizuje, čo nimi rozumie:

„Kollár, ač pokúsil sa tu i tu i v básnení klasickom, je poet ducha národného, a sily a ohňa, ktorý teraz napospol romantičnosťou oznamujeme, jako to jeho nekonečná láska k Míne a k národu dosvedčuje.“⁷⁰

Problematickejšie vyznieva použitie prívlastku „klasický“, pokiaľ sa nevzťahuje jednoznačne k forme. P. Hečko ho hojne uplatňuje pri hodnotení diel v rôznych významoch, nie však slohovo-typologicky. Básne v Chalupkových *Spevoch* sú podľa neho „síce len krátkeho rozsahu, ale možno riecť, že klasické, genia slovenského verne znázorňujúce“, Záborského *Lžidimitriáda* je „dielo klasické“,⁷¹ na základe atribútu verného zobrazenia charakterov postáv a udalostí nazýva „klasickou“ Žellovu skladbu *Pád Miliducha* a Maróthyho pieseň *Verili sme a ešte veríme*, je „klasická, plná totiž kresťanskej viery, oddanosti Bohu a očakávania lepšej budúcnosti pre národ“.⁷²

K zrodeniu legendy: „škola Štúrova“ a jej „biblia“

V súvislosti s osobnosťou Truchlého-Sytnianskeho A. Mráz konštatoval, že prevzatie funkcie redaktora *Orla* po smrti J. Kalinčiaka (1871) „konvenovalo osobným ambíciám Sytnianskeho, žila v ňom mocná túžba mať vynikajúci podiel v národných dejoch a vplývať na ne“.⁷³ Ambície redaktora v kombinácii s kultúrno-spoločenskou situáciou „depresívnych“⁷⁴ sedemdesiatych rokov sa zásadným spôsobom podpísali na charaktere a kvalite „oficiálneho literárneho orgánu“⁷⁵ tohto desaťročia. I. Kusý vystihol jeho podobu slovami:

„Orol zostal pre mladú básnickú generáciu zatvorený a v dôsledku redaktorovho postoja trpel na nedostatok príspevkov. Miesto živých sa stali pilnými prispievateľmi

⁶⁹ Tamže, s. 84.

⁷⁰ Tamže, s. 85 – 86.

⁷¹ Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 30. júna 1873, č. 6, s. 139, 140.

⁷² Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. júla 1873, č. 7, s. 159.

⁷³ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 27.

⁷⁴ Podľa KUSÝ, Ivan: *Literatúra bez perspektív*. In: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 340.

⁷⁵ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 6.

Orla mŕtvi. Sytniansky uverejňoval jednak staršie štúrovské materiály, jednak práce z pozostalosti niekoľkých nedávno zomrelých spisovateľov.⁷⁶

Ciele periodika nastavil Sytniansky jednoznačne a výlučne v prospech romantickej generácie. Jeho stránky, ako svedčí Maróthyho autobiografický príspevok, mali revitalizovať romantické idey postulované v štyridsiatych rokoch a upevňovať ich miesto v aktuálnom kultúrnom kontexte. Tento účel naplňal časopis autorským výberom z aktuálnej aj zo staršej, dovtedy nepublikovanej tvorby tejto generácie (Sytniansky tu odtlačil napr. gro básnickej tvorby L. Žellu), jednak „proštúrovský“ orientovanými príspevkami (*Rozpomienky na dni peknej mladosti*) a recepciou literatúry manifestujúcou aktuálnosť činnosti „ostatkov školy Štúrovej“ (*Pohľady na literatúry slovanské*). Týmto spôsobom redaktor prostredníctvom *Orla* najvýraznejšie prispel k formujúcemu sa mýtu o vodcovskej osobnosti L. Štúra a jeho „školy“. Práve Sytnianskeho redaktorská stratifikácia sa zásadným spôsobom podieľala na vytváraní a uštalovaní toho obrazu o slovenskom romantizme v poslednej tretine 19. storočia, ktorý našiel priamy odraz v literárnohistorických prácach J. Vlčka a cez ne sa stal konštitutívnou súčasťou výkladu slovenskému romantizmu ako monolitného javu na ďalších niekoľko desaťročí.

S výnimkou O. Čepana, ktorý v *Dejinách slovenskej literatúry* vecne zreflektoval prínosy Sytnianskeho redakčnej práce,⁷⁷ nie sú pohľady na „samozvaného pokračovateľa L. Štúra“,⁷⁸ ako sme mali možnosť vidieť, príliš pozitívne. Bez ohľadu na konkrétne animozity jeho redakčnej prevádzky a dôsledky, ktoré mala pre ďalšiu reflexiu slovenskej literatúry, možno oceniť praktický prínos Sytnianskeho archivárskej činnosti spočívajúci v zhromažďovaní a odtlačaní starších rukopisov. Podľa A. Mráza v tomto smere redaktor „predišiel Škultétyho Slovenské pohľady“.⁷⁹

V *Slovesnosti*, avizujúc svoj budúci príspevok k dejinám slovenskej literatúry, vyzýva redaktor čitateľov, aby „staré spisy, rukopisy, jako napr. Štúrove, Francisciho, Dobšínskeho atď. prednášky o literatúre slovenskej nám láskave doručili“.⁸⁰ Pravdepodobne na základe tejto výzvy dostáva sa do jeho rúk odpis prednášok L. Štúra o poézii slovenskej, ktorý uverejňuje v roku 1875.

Publikovanie Štúrových prednášok na stránkach *Orla* predstavuje z hľadiska ďalšieho písania o slovenskom romantizme (aj širšie slovenskej kultúre) zásadnú udalosť. Ponúka materiál, o ktorý sa od roku 1875 mohli autori oprieť ako o materiál považovaný za Štúrov. Napokon, uverejnenie prednášok redaktor nijako nekomentoval, signoval ich Štú-

⁷⁶ KUSÝ, Ivan: Literatúra bez perspektív. In: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 337.

⁷⁷ „Sytniansky neobyčajne aktívne zasiahol do literárneho života v sedemdesiatych rokoch ako spolupracovník a redaktor *Orla* (1871-1878), jeho prílohy *Slovesnosť* (I, 1873), zostavovateľ almanachu *Tábor* (1870), teoretik a polemik“ (ČEPAN, Oskár: Rozklad romantizmu. In: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965, s. 108).

⁷⁸ Podľa MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 28.

⁷⁹ Tamže, s. 36.

⁸⁰ SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúry slovanské. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, Príloha k časopisu *Orol*, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 28. februára 1873, č. 2, s. 12, pozn. pod čiarou.

rovým menom. Nepublikoval však autentický text prednášok, spísaný ich autorom, prípadne jeho odpis – takýto text nie je známy. Uverejnil odpis prednášok od Karola Modrániho. Akokoľvek, text publikovaný v časopise *Orol* sa stal pre ďalšie generácie jedným z najrelevantnejších pôvodných prameňov k podobe a charakteru slovenského romantizmu. Až v roku 1981 upozornil Pavol Vongrej na to, že nie je presným vydaním rukopisného textu, ktorý mal redaktor k dispozícii,⁸¹ pričom ukázal, že úpravy ďaleko presiahli tradičné redaktorské kompetencie: „Keď sa však porovná Truchlého uverejnenie s Modrániho zápisom, zistí sa, že Truchlý v texte vynechal viaceré závažné Štúrove štylizácie, ba že text prednášok neodtlačil celý: z 96 strán zachovaného nepaginovaného rukopisu odtláča text len po stranu 53, ďalších 43 strán neuverejnil: teda 45 % Štúrovho textu ostávalo doteraz celkom neznámym.“⁸²

Dôvodom tohto postupu zaiste nebol nedostatok publikačného priestoru. Nález Štúrových prednášok a možnosť odtlačiť ich v *Orle* predstavovali pre jeho redaktora možnosť, aká sa naskytne raz za život. Ak ich A. Trúchly-Sytniansky nepublikoval celé, urobil to zámerne a účelovo. (Podľa Mráza „redaktor Orla ešte vo väčšom rozsahu ako ostatní využíval a zneužíval tradičné právo redaktorov slovenských literárnych časopisov radikálne zasahovať do textu autorov“.⁸³) Štúrove prednášky však v tomto smere nemožno vnímať ako text „radového“ romantika. Už pre súčasníkov boli – ako konštatoval P. Vongrej – „breviárom ich esteticko-ideologických uvažovaní a hýbaní; breviárom ich náhľadov na umenie a život, ich poetikou a v značnej, nezanedbateľnej miere aj ich politikou“.⁸⁴ Tento historik však „dôvody, prečo pri šiestom pokračovaní uverejňovania Štúrových prednášok napísal [redaktor, pozn. J. P.] ako podtitul perex ‚dokončenie‘ a prečo v uverejňovaní textov nepokračoval“⁸⁵ nevidel či – nemohol vidieť. V úvodnom slove k úplnému vydaniu Modrániho odpisu o tom napísal: „Truchlého postup s uverejnením len prvej časti Štúrových prednášok naozaj nevieme ani po storočí objasniť...“⁸⁶

Motivácia postupu Trúchleho-Sytnianskeho bezprostredne korešponduje s cieľmi, ktoré redaktor na stránkach *Orla* sledoval. V danom prípade svoj primárny cieľ naplnil už samotným aktom uverejnenia prednášok. Popri tom sa mu však podarilo naplniť aj iný

⁸¹ K archívnemu nálezu prednášok P. Vongrejom a rozdielom medzi rukopisnou a tlačenou verziou pozri VONGREJ, Pavol: Neznámy text Štúrových prednášok. In: *Slovenské pohľady*, roč. 97, 1981, č. 2, s. 95 – 101; Štúrov Uhrovec a prednášky o poézii slovenskej. In: *Literárny archív 18/81*. Zostavil Michal Kocák. Martin : Matica slovenská, 1982, s. 164 – 172; Predslov. In: ŠTÚR, Ľudovít: *O poézii slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 8; tamže edičné poznámky. Doplniť treba, že o existencii odpisov Štúrových prednášok referoval už polstoročie pred P. Vongrejom A. Pražák (Literárni teorie Štúrových žáků. In: *Bratislava*, roč. 1, 1927, s. 411 – 441; v pozn. pod čiarou č. 54 upozorňuje na odpis J. G. Kmeťa, dostupný v archíve Slovenskej národnej knižnice, bez uvedenia signatúry), materiálovo však s nimi nepracoval.

⁸² VONGREJ, Pavol: Neznámy text Štúrových prednášok. In: *Slovenské pohľady*, roč. 97, 1981, č. 2, s. 96.

⁸³ MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 41.

⁸⁴ VONGREJ, Pavol: Predslov. In: ŠTÚR, Ľudovít: *O poézii slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 7 – 8.

⁸⁵ VONGREJ, Pavol: Neznámy text Štúrových prednášok. In: *Slovenské pohľady*, roč. 97, 1981, č. 2, s. 97.

⁸⁶ VONGREJ, Pavol: Predslov. In: ŠTÚR, Ľudovít: *O poézii slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 8.

cieľ a na ten poukazuje konkrétna textová podoba publikovaných prednášok, resp. pasáže, ktoré redaktor ponechal v rukopise. P. Vongrej správne píše o tom, že sú „veľmi závažným textom“, ⁸⁷ no dôsledky, ktoré ich neodpublikovanie prinieslo, zatiaľ nevidí. Redukovanou podobou prednášok totiž Trúchly-Sytniansky upevnil predstavu o Štúrových druhových preferenciách, a súčasne eliminoval všetky jeho myšlienky a stanoviská, ktoré sa (mu) do kanonizujúceho sa obrazu o vodcovi romantického hnutia nehodili (predovšetkým vypovedajúce o Štúrovej mesianistickej orientácii).

Ak by sme „školu Štúrovu“ – jednak v zmysle pojmu, jednak ako monolitný koncept, ktorý v slovakistike urobil kariéru vďaka literárnohistorickým prácam J. Vlčka – označili za legendu v slovenskom literárnom dejepisectve, potom publikovanie Štúrových prednášok v *Orle* je neodmysliteľne späté s konštituovaním, podobou a pôsobením tejto legendy. Prednášky z *Orla* stali sa na viac ako sto rokov „bibliou“ „školy Štúrovej“ aj „bibliou“ slovenského romantizmu. Ak mal A. Trúchly-Sytniansky ambíciu vyniknúť ako kultúrny dejateľ a ovplyvniť podobu slovenskej kultúry aspoň tak, ako to urobil ním obdivovaný L. Štúr, urobil to predovšetkým uverejnením tohto textu. Ich publikovaním práve v tejto textovej podobe najvýznamnejšie prispel k „sebamýtizácii romantizmu ako monolitického celku“ ⁸⁸ v slovenskej kultúre.

„Škola Štúrova“: synonymum (?) pre homogénny model romantizmu

Kalinčiakov, Maróthyho, Hečkov, Černého aj Sytnianskeho text používa J. Vlček ako zdrojové. Prvý je pre historika z hľadiska frekvencie a rozsahu citovania rovnako autoritatívnym prameňom ako Hurbanovo *Slovensko a jeho život literárny* a ďalšie Hurbanove texty, ⁸⁹ okrem *Obrázku životopisného* výdatne čerpá aj z *Rozpomienok na Ondreja Sládkoviča* (*Sokol*, 1862). ⁹⁰ Kalinčiakove a Hurbanove state vníma J. Vlček ako dobové svedectvá a dôležitý zdroj oral history. Uvádza napr. Štúrove slová pred smrťou, ako ich v autobiografii zachytil J. Kalinčiak: „Janko môj! duša moja je smutná až k smrti,“ slovami evanjelia hovoriac. I nashovárali sme sa, kým tma z duše jeho nezišla. ⁹¹ Výdatne cituje názory a hodnotiace stanoviská ich autorov, napr. Kalinčiakovu charakteristiku Štúrovho národnotvorného úsilia:

⁸⁷ Tamže.

⁸⁸ Termín P. Zajaca; ZAJAC, Peter: Kocúrko ako slovenský antimýtus. In: *Slovenská literatúra*, roč. 52, 2005, č. 4 – 5, s. 348.

⁸⁹ M. z Bohuslavíc [HURBAN, Jozef Miloslav]: Zaváté ale nezapomené listy. In: *Sokol*, roč. I, 1862, č. 1, s. 5 – 12; č. 2, s. 45 – 51; HURBAN, Jozef Miloslav: Ľudovít Štúr. In: *Slovenské pohľady*, Kniha prvá, 1881; Kniha druhá, 1882; Kniha tretia, 1883; Kniha štvrtá, 1884; a ďalšie cit. Hurbanove texty z *Pohľadov...* (1846 – 1851) a zo *Slovenských pohľadov* (1881 – 1884).

⁹⁰ Čo sa týka Vlčkovej recepcie Kalinčiakovho literárneho diela, nie je nezaujímavé spomenúť, že z hľadiska štýlu a „realistickej“ perspektívy zobrazenia oceňoval oba jeho biografické texty: „Jasná slovenská srdečnosť, s akou je písaná ‚Reštavrácia‘, vrátila sa Kalinčákovi už len dva razy: v spomínanej často autobiografii (Lipa 1862) a v ‚Rozpomienkach na Ondreja Sládkoviča‘ (Sokol 1862), znamenitom pochopení a ocenení individuality pohronského spevca“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihťlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 288).

⁹¹ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihťlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 184; cit. VIKTORIN, Josef: Ján Kalinčiak. Obrázok životopisný. In: *Lipa*. Národný zábavník vydal Josef Viktorin, roč. II, Pešť, 1862, s. 118.

„Ludovít Štúr chcel Slovanstvo vyperiť, dokazujúc, že ono má umelectvo nielen samorastlé, ale i hotové, zjavujúce sa v piesňach a povestách národných – ale zabudol, že aj iné národy majú národnú pieseň, a že není všetko slovanské, čo je národné. Mienka moja bola vždy tá, že pieseň a povesť národná síce charakterizuje názor sveta, spôsob myslenia, cit, letoru, ruch duše istého národa, a že vždy musí byť základom umenia národného; ale predsa preto – nikdy nie je umením... On chcel raz mať vedu a umenie slovanské hotové, a hľadal ho i tam, kde ho nebolo.“⁹²

Kým na tomto mieste a spravidla všade tam, kde cituje Hurbana a Kalinčiaka, uvádza bibliografický údaj, na niekoľkých miestach preberá názory iných bez uvedenia zdroja, čo vyvoláva dojem, že artikulované postrehy a stanoviská sú jeho vlastné. Vhodným príkladom je súvislosť Kalinčiakovej poviedky *Mládenec slovenský* s ideálom „mládenca slovenského“, ktorý bol pestovaný v polovici štyridsiatych rokov na slovenských vzdelávacích inštitúciách pod bezprostredným vplyvom Štúrovho ideového a pedagogického pôsobenia. Ako prvý ju pomenoval J. Viktorin v autorskej časti ku Kalinčiakovej autobiografii:

„Štúrove a ním v kruhu sebe telom i dušou oddaných mladíkov vzbudené a chované ideále nikdy som tak dúrazne vyslovené nečítal ako v povesti zmienenej.“⁹³

J. Vlček neodkazuje na Viktorina, jeho subjektívnu interpretáciu Kalinčiakovej prózy vo vzťahu k „romantickej skutočnosti“ predmetného sveta rozširuje na „obraz školy Štúrovej“, s ktorým ďalej pracuje, akoby išlo o jeho vlastný postreh:

„A surma bojovná hučí i v ‚Mládencomi slovenskom‘ (vytlačenom roku 1847), celkom anachronistickom, ideálnom obraze deviateho veku, pomknutého o tisíc rokov napred do prítomnosti. Tí starci tajomní, prísno súdiaci zradcov vecí národnej, ten ľud roztrhaný vierou vo dva tábory, tá ohnivá mladá, ženúca sa za obranou svojských záujmov a odvádzaná od nich pohľadom ženy – to všetko bol obraz *školy Štúrovej*, tvrdé zákony spolku ‚Bratov slovenských‘ zo storočia deviateho ideály prešporských odchovancov Ludovítových.“⁹⁴

Čo sa týka pojmu „škola Štúrova“, J. Vlček si pravdepodobne neuvedomoval, že je Kalinčiakov⁹⁵ – z hľadiska spôsobu práce so sekundárnym materiálom, bibliograficky koncíznom najmä v *Dejinách literatúry slovenskej*, môžeme si dovoliť povedať, že ak by to tak bolo, na Kalinčiaka by odkázal rovnako ako pri pojme „ostatky školy Štúrovej“ na Maróthyho. Tento termín neprevzal ani od jedného z nich, v jeho použití treba vidieť in-

⁹² VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 187; cit. KALINČIAK, Ján: Rozpomienky na Ondreja Sládkoviča. In: *Sokol*, roč. I, 1862, s. 399.

⁹³ VIKTORIN, Josef: Ján Kalinčiak. Obrázok životopisný. In: *Lipa*. Národný zábavník vydal Josef Viktorin, roč. II, Pešť, 1862, s. 121.

⁹⁴ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 141 – 142; zvýr. J. V. Uvedený citát súčasne odráža rozkolísanosť v písaní tohto termínu v dobovom kontexte, ktorá sa preniesla aj do Vlčkovho textu: „škola Štúrova“ píše sa raz s úvodzovkami, inokedy bez nich, ale iným fontom, prípadne v kurzíve a s úvodzovkami.

⁹⁵ Podobne A. Mráz, analyzujúc v cit. monografii Sytnianskeho *Pohlady na literatúry slovanské*, sa nepozastavuje nad použitím termínu „škola Štúrova“ takmer desať rokov pred J. Vlčkom. Táto skutočnosť poukazuje na to, že predošlé generácie genézu tohto pojmu nereflektovali napriek tomu, že ho používali ako samozrejmy.

tencionálne nadviazanie na domácu tradíciu, ako sa konštituovala zvlášť na stránkach časopisu *Orol* začiatkom sedemdesiatych rokov.

Významová viacznačnosť spojenia „škola Štúrova“, označujúceho kvalitatívne odlišné obsahy a väzby, bezprostredne vyjadruje neustálenú a komplikovanú situáciu v recepcii romantizmu poslednej tretiny 19. storočia ako prirodzený jav kultúrneho prostredia, v ktorom do konceptualizácie literárneho romantizmu zasahuje sebareflexia súčasníkov. V konkurencii viacerých významov sa najlepšie darilo pojmu „škola Štúrova“ ako synonymu pre romantickú generáciu ako celok a tiež ako literárnohistorické, typologické označenie, zodpovedajúce Hurbanovej „novej škole slovenskej“. Oba významy neraz spĺyvali alebo sa zamieňali.

Označenie „škola Štúrova“ však nemožno automaticky stotožňovať s konceptom slovenského romantizmu ako homogénneho javu, v ktorom dominantné postavenie a vodcovskú rolu nadobúda autorita L. Štúra, ako explicitne sugeruje prívlastok v pomenovaní tejto „školy“. Tento špecifický význam pojmu „škola Štúrova“ vstupuje do slovenského kultúrneho prostredia sledovaného obdobia predovšetkým zásluhou redaktorskej stratégie Trúchleho-Sytnianskeho a autorského okruhu časopisu *Orol*, ujíma sa, stáva sa synonymom pre vyjadrenie monolitného konceptu slovenského romantizmu a v tomto významovom zaťažení v poslednej tretine 20. storočia nadobúda postupne negatívne konotácie.

V literárnohistorických prácach J. Vlčka vidíme tendenciu k významovej diferenciacii rôznych obsahov pojmu „škola Štúrova“ na pozadí jedného označujúceho. Týmto termínom (a synonymným „štúrovcí“) označuje J. Vlček primárne a najčastejšie romantickú generáciu aj slovenský romantizmus ako literárnohistorický smer. Súčasne však týmto termínom označuje aj Štúrových bezprostredných žiakov a (spojením „ostatky školy Štúrovej“) študentov, ktorí na bratislavskom lýceu ostali aj po jarných udalostiach 1844.

Ponechajme na tomto mieste bokom posledný, vecný význam tohto spojenia a postúpme o krok ďalej. Pojem „škola Štúrova“ je pre Vlčka vo všeobecnosti synonymom pre slovenský romantizmus. Vlčkov model slovenského romantizmu však nie je striktné vnútorne homogénny. Ilúziu homogénnosti vytvára terminologická homonymnosť vo vnútri tohto modelu, kde J. Vlček ako „škola Štúrova“ pomenúva rôzne označované, ktoré sú navyše vo vzťahu subordinácie. Historik síce hovorí o „mladej, nadšenej a velenadejnej plejáde pevcov školy Štúrovej“, čo implikuje jej monolitnosť, ale v oboch svojich prácach ju vnútorne diferencuje. Diferenciačným činiteľom je protiklad domáca tradícia – byronizmus západného typu, ktorým vymedzuje dva „prúdy“ v slovenskom romantizme. Druhý označuje ako romantizmus, romantizmus západného typu či Byronova škola, kým pre prvý používa rovnaký termín, akým označuje romantickú generáciu a slovenský romantizmus.

Dištinkciu medzi generačným a typologickým označením na jednej strane a pomenovaním pre jeden z „prúdov“ vo vnútri slovenského romantizmu na druhej strane vo Vlčkovom modeli preto v tejto štúdií vyjadrujem v označení druhého spojením „vo vlastnom zmysle“.

Na záver je nevyhnutné pristaviť sa pri otázke, čo vlastne J. Vlček rozumel pod „školou Štúrovou“ vo vlastnom zmysle, ako vnímal tento „prúd“ v slovenskom romantiz-

me. Kým pri vymedzení oboch „prúdov“ v slovenskom romantizme vychádza primárne z názorov L. Štúra na povahu slovenského umenia oproti umeniu germánskeho (západnej tradícii), čím jeho koncept de facto kanonizuje, na ďalšie jeho inštrukcie ani na náhľady iných romantikov vo výklade tohto „prúdu“ užšie nenadväzuje. Vzhľadom na Vlčkove metodologické východiská, postavené „proti“ romantickým konceptom, je to, napokon, prirodzené.

Excerptujúc z *Literatury... a Dejín...* miesta, na ktorých sa J. Vlček vyjadruje o „škole Štúrovej“ vo vlastnom zmysle ako o dominantnom prúde slovenského romantizmu, treba konštatovať, že nikde explicitne neuvádza, čo pod ním rozumie, ako ho vlastne rozumie. Na základe autorského zoskupenia a spôsobu interpretácie diel možno vyvodzovať, že ním vníma konkrétny slovenský variant romantizmu, v ktorom dôraz spočíva na „národnej“ charakteristike diela jednak v zmysle jazykovej príslušnosti, jednak vo vzťahu k domácej kultúrnej tradícii, úzko napojenej na folklórne zdroje, pre podobu ktorého ako kľúčové vníma osobnosť a inštrukcie L. Štúra:

„K tomuto drahému menu pojí sa celá nová literatúra slovenská: on jej vdychol svieži život, vykázal samostatný smer, dal svojskú formu; jeho idey oduševňujú nepremennou silou už tretiu generáciu.“⁹⁶

Na druhej strane konkrétne interpretácie a hodnotiace stanoviská odhaľujú viaceré problematické momenty, ktoré nútia opätovne sa pýtať, čo vôbec J. Vlček rozumel nielen ako „školu Štúrovu“ vo vlastnom zmysle, ale tiež pod pojmami romantizmus/romantické bez ohľadu na to, akým termínom ich označoval. Niekoľko príkladov, ktoré nepotrebujú komentár:

„(...) najzanimavejší pokus historickej povesti (v romantickom štýle pred rokom 1848 u nás“ (J. M. Hurban: *Olejkár*, vyd. 1846).

„(...) svieži a teplý dych modernej, národnej, živej poesie, ktorá z nej veje plným prúdom. To je zásluhou novovekej romantiky vo všetkých literatúrach, a to je zásluha ‚Maríny‘ i u nás“ (A. Sládkovič: *Marína*, vyd. 1846).

„Romantický starik spieva na zámku Matúšovom o zakliatí, ktoré nadlho mŕtví ľudí“ (L. Štúr: *Matúš z Trenčína*, vyd. 1853).

„Je to mosaika spevných, perlistých ponášok na pospolitú pieseň, ktorej dajeden kamienok jagá sa svitom rannej rosy a iný zase drgľuje kosti príšernosťou nočných vidín – ľudová romantika v ušľachtilom realisme a hlbokom idealisme razom“ (J. Botto: *Smrť Jánošíkova*, vyd. 1862).

„V celom spôsobe, ako ‚Rastislav‘ je komponovaný, opäť ohlásil sa starý romantik (...) obrazy krajín, opisy múk dvíhajú romantičnosť celku (...) prebarvená technika romantická“⁹⁷ (L. Žello: *Rastislav*, vyd. 1871).

Významová neurčitosť a disparátnosť v použití týchto termínov sú rovnaké ako u P. Hečka. M. Hrdina na margo Vlčkovej (a širšie pozitivistickej) recepcie romantizmu v českom kultúrnom prostredí konštatoval, že nerozlišovala medzi romantičnosťou

⁹⁶ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatury slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889, s. 55.

⁹⁷ Všetky citáty VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatury slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 148, 97, 185, 216, 210, 211.

(v zmysle, v akom o nej uvažuje Felix Vodička)⁹⁸ a romantizmom, medzi významami slova a pojmu. Príčiny vysvetlil viac či menej priznanými antipatiami českých pozitivistov voči romantizmu.⁹⁹ Tieto príčiny však možno vidieť aj v iných momentoch, týkajúcich sa literárnohistorickej prevádzky poslednej tretiny 19. storočia. Poukazujú na výraznú väzbu vo vzťahu k tradícii, ktorá v doterajšej recepcii práce J. Vlčka ostala neidentifikovaná a nepomenovaná na pozadí (oprávneného) akcentovania jeho inovátorského prínosu.

Na P. Hečka odkazuje J. Vlček v *Dejinách literatúry slovenskej* na jedinom mieste,¹⁰⁰ v jeho literárnohistorických prácach však nachádzame popri spomínanej rozkolísanej terminológii viaceré základné konštanty Hečkovho prístupu. Podobne ako P. Hečko (a pred ním J. M. Hurban ako bezprostredný vzor pre oboch) akcentuje jazykový základ „novej“ slovenskej literatúry. Východiskom je pre oboch tvorba J. Hollého a J. Kollára, ku ktorým J. Vlček pridáva P. J. Šafárika (Hečko ho nereflektuje). Ako básnika hodnotí P. Hečko najvyššie Sládkoviča, ktorému vo svojom výklade spomedzi romantických básnikov venuje najširší priestor,¹⁰¹ rovnaké preferencie nachádzame u Vlčka, ktorý v *Dejinách...* vyhradzuje pre tohto básnika dve samostatné kapitoly, aj argumentum a hodnotiaci aspekt sú u oboch autorov príbuzné. *Detvan* je podľa Vlčka rovnako ako pre Hečka „verným zobrazením skutočnosti“, čo obaja vnímajú ako kvalitu.¹⁰² Výrazné hodnotové interferencie ďalej nachádzame v recepcii diela J. Bottu, L. Kubániho, L. Žellu a autorov spája napokon aj východisko v explikácii ideovej a formálnej zložky literárnych diel.¹⁰³

Vlčkov periodizačný model zase odkazuje k Trúchlemu-Sytnianskemu, resp. Černému. Hoci historik explicitne nehovorí o dobách, jeho literárnohistorický model sa vyznačuje rovnakým počtom „období“ a tieto sa časovo kryjú s vymedzením bystrického profesora. Na súvislosť s týmto modelom poukazuje aj zúžený priestor, ktorý J. Vlček rovnako ako

⁹⁸ VODIČKA, Felix: *Počátky krásné prózy novočeské*. Brno – Jinočany : H & H, 1994, s. 147.

⁹⁹ HRDINA, Martin: Romantismus v české literární historii. In: TUREČEK, Dalibor a kol.: *České literární romantično. Synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2012, s. 59.

¹⁰⁰ Pozn. pod čiarou č. 27, Hlava VI, VIII Počiatky slovesnosti naukovej, pri hodnotení drám J. Záborského.

¹⁰¹ „Stal sa najväčším a najvýtečnejším, ba genialným lyrickým básnikom Slovákov“ (Básnici slovenskí. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 31. júla 1873, č. 7, s. 158). Sládkovičovej tvorbe venuje jeden a pol odstavca na tejto strane, kým dielu ďalších autorov v priemere 6 – 8 riadkov. Väčší priestor venuje L. Kubániu (pol odstavca), ktorého oceňuje veľmi vysoko, ako „hviezdu prvej veľkosti (...) po spomenutom genialnom pevcovi medzi poetami školy Štúrovej“ (tamže, s. 159).

¹⁰² „V Detvanovi zdá sa nám vôbec celý slovenský národ predstaveným byť, v tej jeho originalnosti, kde ho nová civilizácia ešte nenarušila“ (tamže, s. 158). Vlčkovo hodnotenie *Detvana* pozri VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889, s. 98 – 102.

¹⁰³ „V ponímaní historie Hollý je romantik ani Kollár. Na prvé storočia slavianske, plné ťažkých, surových bojov a zisťných, separatistických pleták pozeral s' a na idylu zo zlatého veku človečenstva; v Tatrách je kolíska Slavianov, a preto všetci Slavianí sú vlastne Slováci (...) pojí ich v jednu rodinu ideálna mať Sláva. (...) národná idea Hollého, bárs romantická, mocno odráža sa na širokej hladine jeho epiky a lyriky; ona hlási sa k slovu i v jeho umných trudoch vedeckých: vo vysvetlivkách k ‚Svatoplukovi‘ a ‚Cyrillo-Metodiade‘, v ‚Bájosloví pohanských Slovákov‘, v ‚Životopise slovenských blahoslavenstiev‘“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889, s. 55).

E. Černý a podľa neho A. Trúchly-Sytniansky venuje bernolákovcom.¹⁰⁴ Hoci historik nemal vysokú mienku o Sytnianskeho redaktorskom výkone na stránkach *Orla*¹⁰⁵ a analogicky pravdepodobne ani o jeho odbornosti, ťažko odpovedať na otázku, či tento periodizačný model prevzal zo *Slovesnosti*, alebo sa nechal inšpirovať priamo Černým. To, napokon, ani nie je potrebné. Súvislosť, ktorá sa takto ukazuje, možno vyvolať rozpaky a hodnotená bude ako nežiaduca. Totiž: filiácie medzi textami, ktoré našli ohlas v literárnohistorických prácach J. Vlčka a v tejto podobe sa stali súčasťou invariantného modelu slovenského romantizmu, napokon ako k zdrojovému poukazujú k stručnému textu gymnaziálneho profesora, ktorý bol napísaný primárne pre potreby školskej praxe.

Nerozlišovanie medzi romantičnosťou a romantizmom v prácach J. Vlčka je okrem dôvodu, na ktorý poukázal M. Hrdina, aj dôsledkom toho, že historik organicky nadväzuje na spôsob reflektovania romantickej literatúry v predošlých dvoch desaťročiach, resp. ho preberá bez toho, aby ho výraznejšie prehodnotil. Súčasne je aj dôsledkom toho, že vo svojej recepcii romantizmu ako literárneho javu sa bezprostredne opiera o romantický model, konštituovaný L. Štúrom (čo môžeme pozorovať najmä na diferenciácii romantickej literatúry na základe protikladu domáca tradícia – romantizmus západného typu), ktorý sa „zráža“ s neporozumením literárnemu materiálu a jeho dobovej interpretácii, odrážajúc v konečnom dôsledku historikovu neistotu, istú mieru bezradnosti pri jeho organizácii, interpretácii a hodnotení. O Čepan v tejto súvislosti príznačne hovorí o „rozpore medzi východiskami a dôsledkami, ktorý ako stúpenec pozitivistickej metódy nemohol ani preklenúť, tobôž nie uspokojivo vysvetliť“.¹⁰⁶ Všimnime si v tejto súvislosti citát (ilustrujúci zároveň argumentačné stratégie a romantickú tropologickú štruktúru, ktoré opísal T. Horváth):

„I poetovi vrstovníci, veľmi skoro po prvom prísnom odpore proti ‚Maríne‘, vycítili z neho [Sládkovičovho verša; pozn. J. P.] dych svojej duše a obraz všetkého toho, čo bolo jadrom a podstatou školy Štúrovej. Sládkovič, vedľa Ludovíta, bol jej najideálnejším interpretom. Oslavu hegelizmu poznáš v ‚Sôvetoch‘, kollárovské spájanie osobnej ľúbosti s ideou lásky k rodu vyčítaš z ‚Maríny‘, vysoké ponímanie ľudu a nádeje v samostatné rozvinutie všetkého, čo v ňom posiaľ drieme v puku, nájdeš v ‚Detvanovi‘. ‚Nehaňte ľud môj‘ je filozofický názor o mladom Slovensku, ‚Čierna Hora‘, ‚More‘, ‚Ohlas‘ apoteóza otázky slovenskej.“¹⁰⁷

¹⁰⁴ Podľa Mráza je to u Sytnianskeho spôsobené skutočnosťou, že ani Černý „v osvietenstve a tým aj v bernolákovstve nepobadal novú vývinovú fázu“ (MRÁZ, Andrej: *Andrej Sytniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945, s. 107).

¹⁰⁵ „Darmo Andrej Trúchly-Sytniansky, po Kalinčiakovi vydávajúc beletristického ‚Orla‘, skleslú pôvodnú novelistiku osviežoval prekladmi zo svetových literatúr a reformoval slovenskú prozódii: ani Gogol, Turgenev, Tolstoj, Andersen a Björnson nepovzniesli domácej úrovne, ani ‚Slovesnosti‘, kritickéj prílohe k ‚Orlovi‘ z r. 1873, nepodarilo sa vtedy ešte našich básnikov nahovoriť na nové základy slovenského veršovania“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihotlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 243).

¹⁰⁶ ČEPAN, Oskár: Vlčkov spor s romantizmom. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. František Oktavec (ed). Martin : Matica slovenská, Literárnovedný ústav SAV, Slovenská literárnovedná spoločnosť, 1982, s. 58.

¹⁰⁷ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Knihotlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 201 – 201.

Podľa O. Čepana Vlčkove kategorické názory na typické romantické dielo možno názorne ilustrovať na jeho charakteristike *Maríny*.¹⁰⁸ Čo konkrétne mal autor na mysli, keď túto skladbu označil za dielo, z ktorého súčasníci vycítili „jadro a podstatu školy Štúrovej“? Odhliadnuc od nevyhnutnej miery funkčného zovšeobecňovania, ktoré autor uplatnil v uvedenom citáte, nakoľko jednotlivými dielami sa podrobnejšie zaoberal vyššie a tu ich sumarizujúco enumeroval s cieľom predstaviť Sládkovičovo dielo ako reprezentatívne romantické (presnejšie: reprezentatívne romantické pre slovenský romantizmus), Vlčkove literárnohistorické práce až v detailoch poukazujú na problematickosť toho, čo rozumel pod týmto pojmom.

Napr. v súvislosti s činohrou *Mataj* (1862) píše: „Ormis prvý zo Slavianov vzal si dramatickú látku z ľudovej povesti, ako to odporúčala a chcela škola Štúrova.“¹⁰⁹ Žiada sa opýtať: „odporúčala a chcela škola Štúrova brať dramatickú látku z ľudovej povesti“? Ak by sme pod „školu Štúrovou“ rozumeli exaktne „školu“ v zmysle tretieho dobového významu tohto pojmu, v zmysle nasledovania inštrukcií L. Štúra, musíme konštatovať: nie, takúto požiadavku učiteľ slovenských romantikov nesformuloval. Odznela na pôde Jednoty mládeže slovenskej v Levoči 12. marca 1845 v Dohnányho prednáške Slovo o dramate slovanskom, ktorú z pozostalosti básnika začiatkom šesťdesiatych rokov publikoval Pavol Dobšinský (*Sokol*, 1861), zverejňujúc v tomto období viacero rukopisov z levočského obdobia, ktoré mal ako účastník, pamätník a historik diania na tejto ustanovizni k dispozícii. Bezprostrednou reakciou na toto vydanie bola jednak Ormisova autorská iniciatíva, jednak (nepriamo, nakoľko autor primárne pozitívne reagoval na *Mataja*) teoretický ohlas P. Kellnera-Hostinského *Slovo k návštevu* (*Sokol*, 1862), ktorý sa spolu s Dohnányho prednáškou považuje za zakladajúci text romantickej teórie drámy.

J. Vlček oba tieto texty poznal.¹¹⁰ Ponechajúc bokom skutočnosť, že nerozlišoval čas vzniku textu a čas jeho publikovania (ako limit súdobej metodológie, voči ktorému pri zohľadnení dobového stavu disciplíny nemožno namietat'), vidíme, že základné operácie, ktoré J. Vlček robí, sú abstrahovanie a generalizácia, nachádzajúce výraz v tropologickej organizácii literárnohistorickej narácie, kde historik formuluje vyjadrenia typu: „Mladší, celá škola Štúrova, do chlapa stali ku slovenčine.“¹¹¹ Výklad podmienený uvedenými operáciami odhaľuje mechanizmy, ktorými vzniká predstava o „škole Štúrovej“

¹⁰⁸ ČEPAN, Oskár: Vlčkov spor s romantizmom. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. František Oktavec (ed). Martin : Matica slovenská, Literárnovedný ústav SAV, Slovenská literárnovedná spoločnosť, 1982, s. 59.

¹⁰⁹ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 237.

¹¹⁰ V *Dejinách...* ďalej recipuje Kellnerov, príznačne upozorňujúc na vzťah k Ormisovej hre. Vyššie uvedený citát pokračuje slovami: „A prostý tento fakt zobudil v duši starého Štúrovca Petra Hostinského („Sokol“ I, 206) celý Olymp literárnych perspektív do budúcnosti: videl v ňom súvislosť s etnografickým položením Slovenska, ktoré je v centrum slavianskych zemí; súvislosť so svetlom kresťanstva, ktorého prvý cirillomethodejský blesk padol na Slovensko; súvislosť s rodiacou sa slavianskou ideou, ktorá samá prvá Kollárovým slovom ohlásila sa zatadeto – Ormisovo drama veštilo novému veku poesie slavianskej: kvet dramatiky“ (VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890, s. 237).

¹¹¹ VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889, s. 73.

ako vnútorne homogénnom jave v slovenskom romantizme, generovaná a upevňovaná na začiatku sedemdesiatych rokov na stránkach *Orola* intencionálnou redakčnou praxou Trúchleho-Sytnianskeho. Táto sa postupne rozširuje na predstavu o slovenskom romantizme ako celku, ktorá je základom jeho monolitného modelu, reprezentatívne stvárneného literárnohistorickými prácami J. Vlčka.

Text vznikol ako súčasť kolektívneho projektu *Diskurzivita literatury 19. storočia v česko-slovenskom kontextu* financovaného grantovou agentúrou GA ČR P 406/12/0347.

PRAMENE

- BRATRANEK, Thomas: *Die romantische Schule*. Brno : R. M. Rohrer, 1863.
- ČERNÝ, Emil: *Slovenská čítanka Pre nižšie gymnasia*. Diel II. Matičných spisov číslo 3. Banská Bystrica, 1865.
- DOHNÁNY, Mikuláš: *História povstania slovenského z roku 1848*. Skalica, 1850. Cit. podľa digitalizovaného vydania Bratislava : Tatran, 1988; http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1458/Dohnany_Historia-povstania-slovenskeho-z-roku-1848/5.
- GERBELJ, Nikolaj Vasilevič: *Poezia slavian: sbornik lučšich poetičeskich proizvedenii slavianskich narodov v perevodach russkich pisatelej*. Sankt Peterburg 1871. Cit. podľa digitalizovanej verzie prvého vydania dostupnej na <https://archive.org/details/poeziiaslaviansb00gerb>.
- HEČKO, Pavel: Básnici slovenskí. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 4, s. 82 – 86; č. 6, s. 138 – 141; č. 7, s. 158 – 161.
- HEČKO, Pavel: Dôležitosť krásneho umenia vo výchove a v živote národov. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. III, 1872, č. 4 – 7.
- HEČKO, Pavel: Literárne úvahy. In: *Národné noviny*, roč. I, 1870, č. 62.
- HEČKO, Pavel: Terajšia výchova národov kmena germánskeho, románskeho a slovenského. In: *Orol, časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. II, 30. októbra 1871, č. 10, s. 320 – 323.
- HURBAN, Jozef Miloslav: *Slovensko a jeho život literárny*. Bratislava : Tatran, 1972.
- KALINČIAK, Ján: Rozpomienky na Ondreja Sládkoviča. In: *Sokol*, roč. I, 1862, s. 399.
- Slovanskí krasoumelci. Podáva Pavel Hečko. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. III, 1872, č. 9 – 12; roč. IV, 1873, č. 1 – 2.
- Slovenskje pohľady na vedu, umeňu a literatúru*, d'iel I, svazok 2, 1847.
- Slovník naučný*. Redaktor Dr. Frant. Lad. Rieger. Spoluredaktor dílu devátého J. Malý. Díl devátý. Š – Vyzývání svatých. V Praze : I. L. Kober, 1872.
- SYTNIANSKY, Andrej: Pohľady na literatúru slovenskú. I. Literatúra slovenská. In: *Slovesnosť*, roč. I, *Príloha k časopisu Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 1, s. 1 – 3; č. 2, s. 9 – 11; č. 3, s. 17 – 18; č. 4, s. 25 – 27; č. 5, s. 33 – 35; č. 6, s. 41 – 44; č. 7, s. 49 – 51; č. 8, s. 57 – 60; č. 9, s. 65 – 70; č. 10, s. 73 – 77; č. 11, s. 81 – 85; č. 12, s. 89 – 95.
- SYTNIANSKY: Príspevky k nauke o prízvučných a rytmických rozmeroch v slovenskom básníctve. In: *Slovesnosť*, roč. I, *Príloha k časopisu Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 1, s. 6 – 7; č. 2, s. 14 – 16; č. 3, s. 22 – 23; č. 4, s. 31 – 32; č. 5, s. 38 – 40; č. 6, s. 45; č. 10, s. 78 – 79; č. 11, s. 85 – 87; č. 12, s. 95 – 97.
- VAJANSKÝ, Svetozár Hurban: Dejiny literatúry slovenskej. Napísal Jaroslav Vlček. Časť prvá. Cena 60 kr. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Knihlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným. 1889. Strán 104. Formát lexikálny. In: *Národné noviny*, 1889, č. 107 – 114.
- VIKTORIN, Josef: Ján Kalinčiak. Obrázok životopisný. In: *Lipa*. Národný zábavník vydal Josef Viktorin, roč. II. Pešť, 1862, s. 99 – 130.
- VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Časť prvá. V Turč. Sv. Martine. Tlačou Knihlačiarkeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1889.

- VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. V Turč. Sv. Martine : Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. Nákladom vlastným, 1890.
- VLČEK, Jaroslav: K Dejinnám literatúry slovenskej. In: *Medzi Váhom a Vltavou*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1957.
- VLČEK, Jaroslav: *Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy*. Praha : Knihovna československá, 1881. Dielo ďalej cit. podľa digitalizovanej verzie prvého vydania http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1140/Vlcek_Literatura-na-Slovensku-jeji-vznik-rozvoj-vyznam-a-uspechy/4.
- VRAHOBOR [MARÓTHY, Daniel]: Spomienky na dni peknej mladosti. In: *Orol, obrázkový časopis pre zábavu a poučenie*. Turč. Sv. Martin, roč. IV, 1873, č. 2, s. 39 – 42; č. 3, s. 53 – 56; č. 4, s. 78 – 80.

LITERATÚRA

- ČEPAN, Oskár – KUSÝ, Ivan – ŠMATLÁK, Stanislav – NOGE, Július: *Literatúra druhej polovice devätnásteho storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965.
- ČEPAN, Oskár: Štúr, štúrovci a slovenský realizmus. In: *Romboid*, roč. 17, 1982, č. 6, s. 67 – 71. (Pod správnym názvom Štúr, štúrovci a slovenský romantizmus. In: *Literárny archív 18/1981*. Martin : Matica slovenská, 1982, s. 160 – 163.)
- ČEPAN, Oskár: Vlčkov spor s romantizmom. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. František Oktavec (ed). Martin : Matica slovenská, Literárnovedný ústav SAV, Slovenská literárnovedná spoločnosť, 1982, s. 55 – 63.
- GBÚR, Jozef: Pavol Hečko v slovenskej literatúre začiatkom sedemdesiatych rokov 19. storočia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 48, 2001, č. 1, s. 32 – 43.
- HORVÁTH, Tomáš: *Rétorika histórie*. Bratislava : VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2002.
- HRDINA, Martin: Literárněhistorický pojem „romantizmus“. In: TUREČEK, Dalibor a kol.: *České literární romantično. Synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2012, s. 13 – 43.
- HRDINA, Martin: Romantismus v české literární historii. In: TUREČEK, Dalibor a kol.: *České literární romantično. Synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2012, s. 44 – 81.
- CHMEL, Rudolf: Hurbanovo Slovensko a jeho život literárny. In: HURBAN, Jozef Miloslav: *Slovensko a jeho život literárny*. Bratislava : Tatran, 1972, s. 215 – 230.
- KUSÝ, Ivan: *Jozef Miloslav Hurban*. Bratislava : Tatran, 1948.
- KUSÝ, Ivan: Vlčkove syntézy slovenských literárnych dejín. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. František Oktavec (ed). Martin : Matica slovenská, Literárnovedný ústav SAV, Slovenská literárnovedná spoločnosť, 1982, s. 16 – 27.
- KUTNAR, František: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Zv. II. Brno : SPN, 1977.
- MRÁZ, Andrej: *Andrej Štyniansky v slovenskej literatúre sedemdesiatych rokov XIX. storočia*. Turčiansky svätý Martin : Matica slovenská, 1945.
- NOVACKÁ, Mária: Filozof a pedagóg Pavol Hečko (Príspevok k životu a dielu). In: *Biografické štúdie 7*. Martin : Matica slovenská, 1978, s. 197 – 210.
- PIŠŮT, Milan – ROSENBAUM, Karol – KOCHOL, Viktor: *Dejiny slovenskej literatúry II. Literatúra národného obrodenia*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1960.
- PIŠŮT, Milan: Jaroslav Vlček, klasik slovenského a českého dejepisu. In: VLČEK, Jaroslav: *Dejiny literatúry slovenskej*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953, s. 7 – 23.
- PRAŽÁK, Albert: Literární teorie Štúrových žáků. In: *Bratislava*, roč. 1, 1927, s. 411 – 441.
- PRAŽÁK, Albert: Pokusy Štúrových žáků o vědu a vzdělávací ústavy. In: *Bratislava*, roč. 2, 1928, s. 390 – 423.
- RIZNER, Ľudovít V.: *Bibliografia písomníctva slovenského. Diel šiesty: T – Ž a značky*. Turč. Sv. Martin : Matica slovenská, 1934.
- ROSENBAUM, Karol: Genéza a základné črty Vlčkovej metódy. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. František Oktavec (ed). Martin : Matica slovenská, Literárnovedný ústav SAV, Slovenská literárnovedná spoločnosť, 1982, s. 28 – 54.
- SOJKOVÁ, Zdenka: Štúrovský problém Jaroslava Vlčka. In: *Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 6, s. 432 – 453.

- SOMOLAYOVÁ, Ľubica: *Mystická misia S. B. Hroboňa*. Bratislava : Ars poetica, 2008.
- TARANENKOVÁ, Ivana: *Fenomén Vajanský. Medzi ideálom umenia a ideou národa*. Bratislava : Ars Poetica – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2010.
- TARANENKOVÁ, Ivana: Písať o sebe, písať seba (K podobám slovenskej autobiografickej literatúry 19. storočia). In: TARANENKOVÁ, Ivana: *Podoby autobiografickej prózy 19. storočia*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2012, s. 679 – 698.
- VODIČKA, Felix: *Počátky krásné prózy novočeské*. Brno – Jinočany : H & H, 1994.
- VONGREJ, Pavol: Neznámy text Štúrových prednášok. In: *Slovenské pohľady*, roč. 97, 1981, č. 2, s. 95 – 101.
- VONGREJ, Pavol: Predslov. In: ŠTÚR, Ľudovít: *O poézii slovenskej*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 5 – 22.
- VONGREJ, Pavol: Štúrov Uhrovec a prednášky o poézii slovenskej. In: *Literárny archív 18/81*. Zostavil Michal Kocák. Martin : Matica slovenská, 1982, s. 164 – 172.
- ZAJAC, Peter: Kocúrkovo ako slovenský antimýtus. In: *Slovenská literatúra*, roč. 52, 2005, č. 4 – 5, s. 348 – 368.
- ZAJAC, Peter: Literatúra na Slovensku a Dejiny literatúry slovenskej Jaroslava Vlčka. In: *Slovenská literatúra*, roč. 34, 1987, č. 6, s. 537 – 541.

Mgr. Jana Pácalová, PhD.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
SR
e-mail: pacalovakorekt@gmail.com